Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 35 (11233) | 1980 чылдың февраль 10, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Бөгүн—Аэрофлот хүнү

ЧУРУКТА: тыва ужар чүүл бүдүрүлгезиниң мурнакчы экипажтарының кежигүннери (солагай таладан оң талазынче) АН-2 самолёттуң командири С. Б. Суханов, ийиги ужудукчу М. Я. Клят болгаш Н. А. Баринов (АН-2-ниң командири), ийиги ужудукчу Г. И. Гацерелия.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Совет чурт — ужар чүүл талазы-биле күчүлүг чурт. Совет ужар чүүлдүң төөгүзү Совет күрүнениң тургустунганының төөгүзү-биле тудуш холбаалыг болгаш Коммунистиг партияның, Совет чазактың бодунуң күчүлүг чалгыннарының дугайында доктаамал сагыш салыышкынының дугайын херечилеп турар. В. И. Ленин ужар чүүлдү чурттуң камгалалынга болгаш экономиктиг хөгжүлдезинге-даа эргежок чугула деп көрүп турган. Эң-не кыска хуусааның иштинде ужар чүүл үлетпүрүн тургускан болгаш чурттуң ужар чүүлү ёзулуг-ла ужугуушкуннуг темп-биле хөгжүп келген. Амгы үеде ол ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының бедик хөгжүлделиг адыры бооп, чурттуң чаңгыс аай транспорт системазының чарылбас кезээ апарган.

Аэрофлот амгы үеде делегейде агаар-биле сайгарып турар бүгү чүъктерниң дөрттүң бир кезиин дажыглап турар. ССР Эвилелинде агаар транспорту чүък сайгаарының хемчээлиниң талазы-биле демир-оруктуң соонда ийиги черде үнген.

Боттарының профессионал байырлалын тыва авиаторлар күш-ажылчы чедиишкиннери-биле уткааннар. Беш чылдың эгезинден бээр он-он муң пассажирлерни, чүс-чүс тонна улус ажыл-агый чүъгүн сөөрткен. Красноярскиниң хамааты ужар чүүл эргелелиниң тыва ужар чүүл бүдүрүлгезиниң ужудукчулары, чер кырының албанының ажылдакчылары «В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын таныышкаш, алдарлыг юбилейни төлептиг күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты калбартып чоруткан. Агаар транспортунуң ажыктының болгаш ажылдың шынарын бедидериниң курлавырларын тып, калбаа-биле ажыглап турар. Чаа агаар корабльдери немешкен, Кызыл биле Тожу, Кызыл-Мажалык аразында «Як-40» реактивтиг самолёттар үргүлчү ужуп турар апарган.

Февраль 24 — Советтерге соңгулдалар хүнү

Чаңгыс эп болгаш сырый каттыжыышкын

РСФСР-ниң Дээди Совединиң оңгу чыыжынга соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының ээлчеглиг хуралы Москвага, Эвилелдер бажыңынга февраль 8-те болган. Хуралды комиссияның даргазы М. Н. Алексеев эрттирген.

Комиссия РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Находканың № 228 (Приморск край) соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Е. В. Пивоварованың, Павловонуң № 380 соңгулда комиссиязының (Горький область) округ соңгулда комиссиязының даргазы Н. И. Наумовтуң, Североуральскиниң № 723 соңгулда округунуң (Свердловск область) округ соңгулда комиссиязының даргазы В. М. Кушниренконуң соңгулдаларга белеткел дугайында дыңнадыгларын дыңнаан.

Ол айтырыгны чугаалажып көөрүнге Төп соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы В. Н. Голубева, комиссияның кежигүннери В. М. Мишин, Л. Г. Сизов, М. Г. Соболев олар киришкен.

Болуп эртер соңгулдаларга белеткелдер кайда-даа политиктиг болгаш организастыг бедик деңнелде чоруп турарын хуралга демдеглээн. Соңгулда мурнунуң хемчеглери чогуур үезинде соңгулдалар дугайында Хоойлуда доктааткан хуусааларда чоруттунуп турар.

Соңгулда кампаниязының база бир харысалгалыг чугула үе-чадазы—РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттарга кандидаттарны депшидери болгаш бүрүткээри доозулган.

Депутатка кандидаттарга оларны бүрүткээнинин дугайында шынзылга бижиктерни тыпсып турар. Ол шынзылганы тыпсыры—бистиң соңгулда кампаниявыста чаа чүүл. Соңгулдалар дугайында Хоойлу ёзугаар депутатка кандидат бүрүзү ындыг шынзылганы алгаш, РСФСР-ниң депутаты ышкаш ындыг эргелерни шуут алыр. Чижээлээрге, аңаа дээп болбазының эргезин ол эдилээр, соңгулда мурнунуң хуралдарынга болгаш митинглеринге, радиога болгаш телевидениеге чүве чугаалаар, парлалгага бижиир, күрүне база хөй-ниити органнарындан чогуур информацияларны алыр, орукка халас чоруур эргелерлиг болур. Ол бүгү бистиң социалистиг демократиявыстың улам ыңай калбарганының база ханылааның дугайын, депутатка кандидаттың ажыл-чорудулгазының боттуг магадылалының дугайын херечилеп турар.

Соңгукчуларның депутаттарга кандидаттары-биле ужуражыышкыннары амгы үеде эртип турар. Ол ужуражыышкыннарга Россия Федерациязының ажылчы чоннары Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы политиказын, СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединиң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке баштаткан оон Политбюрозунуң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүп, изин-биле деткип турар. Соңгукчулар депутаттарга депшиттирген кандидаттарны долузу-биле деткип, оларга чагыгларны бербишаан, совет, ажыл-агый база хөй-ниити органнарының ажылын экижидер дугайында саналдарын киирип турар.

Соңгулда кампаниязының доостур үе-чадазында округ болгаш участок соңгулда комиссияларының сорулгазы болза, бадылаашкын эртер черлерни чогуур үезинде белеткээри, соңгулда бюллетеньнерин белеткээринче база оларны участоктарның соңгулда комиссияларынга чедиреринче, соңгукчуларның данзыларын катап шүүштүреринче, бүгү соңгулда комиссиялары-биле үзүктел чок телефон харылзаазын тургузарынче кичээнгейни күштелдирери болур.

Төп соңгулда комиссиязы РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарының бүрүткээшкининиң түңнелдерин чугаалажып көрген. Бо айтырыг талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының секретары Н. А. Петровичев илеткел кылган. Бүгү 975 соңгулда округтарынга депутаттарның кандидаттарын бүрүткээнинин дугайында протоколдар комиссияга келген деп, ол дыңнаткан.

Бүрүткээшкин доктааткан хуусааларда болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Хоойлуга долузу-биле дүүштүр чоруттунган. Округтуң соңгулда комиссиялары РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттары кылдыр шынчы ленинчи, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың өскелээ удуртукчуларын улуг сеткил ханышкын-биле бүрүткээннер.

РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттарның бүрүткеттинген кандидаттарының составы совет социалистиг демократияның улам ыңай сайзыралын, бистиң чуртувуста ёзулуг-ла улустуң эрге-чагыргазын херечилеп турар. Бүрүткеттинген депутаттарга кандидаттар аразында республиканың чурттакчы чонунуң бүгү кезектери, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының специалистери, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, партия, совет, профэвилел, комсомол ажылдакчылары, шериг албанныглар бар. Оларның иштинде ажылчыннар болгаш колхозчулар—50,4, херээженнер—35 хуу, партия кежигүнү эвестер—33,3 хуу. 30 хар чедир назылыглар 20 хире хуу болуп турар.

Бүгү-ниитиниң таныжып көөрү соңгукчулар данзызын тургусканының түңнелиниң дугайында хуралга дыңнадыгны РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. П. Нешков кылган.

Төп соңгулда комиссиязы соңгулда бюллетеньнерин кылдырарының, бадылаашкын бээр черлерни белеткээриниң, соңгулда комиссияларын эргежок чугула документация, таңмалар-биле, бадылаашкын хааржактары-биле хандырарының база 1980 чылдың февраль 24-те соңгулдаларга соңгукчуларның келгениниң дугайында медээлерни Төп соңгулда комиссиязынга бээриниң чурумунуң дугайында айтырыгларны база чугаалажып көрген.

Төп соңгулда комиссиязы чугаалашкан бүгү айтырыглар талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган.

Төп соңгулда комиссиязының хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң аппараттарының харысалгалыг ажылдакчылары, чамдык эвилел болгаш республика министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары, хөй-ниити организацияларының, парлалганың, радионуң болгаш телевидениениң төлээлекчилери киришкен.

(СЭТА).

Дээди школаның сорулгалары

«Дээди школаны улам ыңай хөгжүдер болгаш специалистер белеткээриниң шынарын бедидер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында салдынган сорулгаларны шиитпирлээриниң аргаларын чугаалажырын дээди өөредилге черлериниң ажылдакчыларының Москвага эрткен Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилери февраль 8-те үргүлчүлээн.

Ол хүн болган хуралга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң секретары В. Г. Захаров, ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри М. А. Прокофьев, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, Украин ССР-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министри Г. Г. Ефименко, Ленинградтан студент Е. В. Алексеева, Москва облазтың Владимир Ильич аттыг колхозунуң даргазы И. И. Бухарь, Эртем-техниктиг ниитилелдиң Бүгү-эвилел чөвүлелиниң даргазы академик А. Ю. Ишлинский, ССРЭ-ниң Педагогика эртемнериниң академиязының чиңгине кежигүнү С. А. Герасимов, Чырыдыышкынның, дээди школаның болгаш эртем албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының даргазы Т. П. Янушковская болгаш өскелер-даа чүве чугаалааш, партияның болгаш чазактың доктаалынга холбаштыр дээди өөредилге черлериниң мурнунда турар өйү келген чугула сорулгаларның дугайын демдеглээн.

ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министри В. П. Елютин хары түңнел сөс чугаалаан.

Чурттуң дээди школазының бүгү профессорларынга, башкыларынга, аспирантыларынга, студентилеринге болгаш ажылдакчыларынга кыйгырыгны чөвүлел хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

Чөвүлел хуралдың сөөлгү хүнүнүң ажылынга СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи В. Ф. Шауро, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчылары Т. Я. Киселев, Г. И. Марчук киришкен.

(СЭТА).

НИИТИЛЕЛДИҢ АЖЫЛЫН ЧУГААЛАШКАН

Дүүн Кызылга республиканың «Билиг» ниитилелиниң конференциязы болуп эрткен.

Ниитилелдиң баштаар чериниң ажылының дугайында отчёт илеткелди ооң баштаар чериниң даргазы В. А. Копеел кылган. Ревизия комиссиязының илеткелин ооң даргазы М. А. Ховалыг кылган.

Ниитилелдиң баштаар чериниң ажылын чугаалажып көөрүнге СЭКП Каа-Хем райкомунуң секретары В. Ф. Гайдук, Кызыл хоорайның «Билиг» ниитилел организациязының даргазының оралакчызы В. И. Бойко, Кызылдың күрүнениң педагогика институдунуң деканы Р. Ф. Петрова, Улуг-Хем районда Иштии-Хем суурда «Билиг» ниитилел эге организациязының даргазы Э. О. Самбал, РСФСР-ниң «Билиг» ниитилелиниң баштаар чериниң кежигүнү, Красноярск крайның «Билиг» ниитилелиниң баштаар чериниң даргазы, медицина эртемнериниң доктору, профессор В. П. Красовская, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Канзай болгаш өскелер-даа киришкен.

Ниитилелдиң ажылын улам экижидип чорударынга холбаштыр тодаргай сорулгаларны айыткан делгереңгей доктаалды конференция хүлээп алган.

Конференцияның ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киришкен.

«Билиг» ниитилелиниң баштаар чериниң болгаш ревизия комиссиязының чаа составтарын соңгаан.

Республиканың «Билиг» ниитилелиниң баштаар чериниң чаа составының организастыг пленумунга ниитилелдиң баштаар чериниң даргазынга **В. А. Копеелду**, даргазының бирги оралакчызынга **С. И. Шуклинни**, оралакчыларынга **В. А. Дубровскийни**, **А. Д. Ховалыгны**, харысалгалыг секретарынга **К. Д. Будук-оолду** соңгаан.

Соңгукчуларның А. Я. Пельше-биле ужуражыышкыны

Чурттуң күш-ажылчы шапкын хөгжүлдезин В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюн төлептиг уткуур дээш калбак нептерээн социалистиг чарыш, доостур чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың онаалдаларын күүседир дээш бүгү чоннуң демиселин бөгүн тодарадып турар. Партияның планнарын амыдыралга чедиишкинниг боттандырары эки организастыг болгаш сагылга-чурумнуг болур чорукту негээр.

РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы Арвид Янович Пельше-биле Волгоградтың Краснооктябрьский соңгулда округунуң соңгукчуларының февраль сесте болган ужуражыышкынынга ол дугайын онзалап демдеглеп турган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын эш Л. И. Брежневти баштадыр хүндүлүг президиумунга ужуражыышкынның киржикчилери улуг сорук кириишкинниг соңгаан.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики болгаш даштыкы тайбыңга ынакшылдыг политиказын кызыгаар чок деткип турарының дугайын, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей волгоградчыларның 1980 чылды шалыпчы, ленинчи ёзу-биле ажылдаарының чылы болдурар деп шиитпирлииниң дугайын «Волгоградметаллургстрой» трестиниң бригадири И. И. Стороженко, «Баррикады» дээр бүдүрүлге каттыжыышкынының токары А. З. Легкий, № 132 школаның башкызы Т. Д. Крутикова болгаш оон-даа өскелер чугаалаан.

А. Я. Пельшениң амыдыралчы оруунуң дугайын депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — «Красный Октябрь» металлургия заводунуң прокат станының мастери А. И. Смольянинов чугаалаан.

Ооң соонда чыылганнарга чылыы-биле уткуттурган А. Я. Пельше чүве чугаалаан. Аңаа база катап бедик алдарны көргүскени дээш соңгукчуларга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээш, оон адынга чугаалаттынган чаагай сөстерни болгаш күзээшкиннерни алдарлыг Коммунистиг партияга, улуг Ленинниң херээниң шынчы уламчылакчызы, амгы үениң шылгарангай ажылдакчызы, тайбың дээш турушттуг демиселчи эш Л. И. Брежнев баштаан ленинчи Төп Комитетке хамаарыштырып турарын ол чугаалаан.

Ажыл-агый тургузуушкунунуң айтырыгларынга доктаагаш, эрткен соңгулдаларның соондагы үениң дургузунда бистиң улузувус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бүгү-ле шиитпирлиг угланыышкыннарга оранчок бурунгаарлааның оратор онзалап демдеглээн. Ол бурунгаарлаашкынның демдектери базым санындан көстүр.

Улус ажыл-агыйының фундаментизи болур кол бүдүрүлге фондулары барык үштүң бир кезиинге чаартынган болгаш ам триллион ажыг рубльге үнелеттинип турар. Капитал тудуг аажок улуг хемчээлдерле четкен. Колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери 1971—1975 чылдарның чылда ортумак деңнелинге дөмейлээрге көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязын 10 миллиард рубль көвүдедирин хандырган.

Экономиканың болгаш культураның бүгү адырларынга чедиишкиннер — бистиң чурум ёзугаар чоргаарланыышкынывыстың демдээ-дир. Ынчалза-жок меңээргенип оожургаар чорук бистерге, совет кижилерге таарышпас. Чедип алдынган чүүлдерни чөп үнелээринге, шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, чедимче чок болган чүүлдерниң болгаш тыптып келген бергелерниң чылдагааннарын илередиринче кичээнгейни мооңнээринге партия өөредип турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 чыл) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының ажылында, Пленумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында эртем ёзузу-биле ханы, хынамчалыг анализтээриниң ёзузу сиңниккен. Улус ажыл-агыйының чамдык чугула адырларының хөгжүлдезинде бар четпестерни партийжи принциптиг ёзу-биле илереткен. Планнаашкынны экижидер болгаш ажыл-агыйны эргелеп башкарарының бүгү механизмин сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглерни төлевилээн болгаш чайгылыш чок боттандырып турар. Күрүнениң сагылга-чурумун улам ыңай быжыглаары, дагдынган ажыл-херек дээш кадрларның харысалгазын бедидери чугула деп, депутатка кандидат демдеглээн.

Шынарның, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, алыс түңнелдерни чедип алырының талазынче кичээнгейни ёзулуг ээлдирери, бүдүрүлгелер-биле керээлиг харылзааларны чурумчудары, камналга чурумун чайгылыш чок барымдаалаары, ажыл-агыйжы эвес, төчеглекчи чоруктарны, күрүнеге улуг каражалыг болу бээр бодал чок шиитпирлээшкиннерни эң шыңгыы көөрү чугула деп оратор айыткан.

Ам совет кижи бүрүзүнүң болгандыр болуп турар бүгү чүүлдер дээш, бодунуң кылган ажылының түңнелдери дээш, коллективтиң күш-ажылчы ниити салыышкыны дээш, бүдүрүлгениң, хоорайның, районнуң, областың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш харысалгазы улам бедик көдүрлүп турар деп ол чугаалаан. Күрүне херектери, хөй-ниити херектерин харысалга чок көөр чорук совет хамаатызы кижиге таарышпас. Эргелерни улам долу ажыглаар болгаш хүлээлгелерни күүседир төлээде чүткүлдүг өөренири, демиселдиң аргаларын, контрольдуң болгаш шугумчулелдиң аргаларын шиңгээдип алыры эргежок чугула.

«Улус ажыл-агыйынга күш-ажылдың сагылга-чурумун улам ыңай быжыглаарының болгаш кадрларның үнер-кирер чоруун кызыгаарының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң чоокта чаа хүлээп алган доктаалының эң чугула талаларынга А. Я. Пельше тодаргай доктааган.

Даштыкы политиканың айтырыгларының дугайын чугаалап тура, Совет Эвилелиниң болгаш ак-дуңмалышкы социалистиг өске-даа чурттарның өзүп турар күчүзүнүң, оларның тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок политиказының ачызында делегейге политиктиг байдалды экижидериниң 70 чылдарның төнчүзүнде дыка улуг чедиишкиннер чедип алдынган деп, оратор демдеглээн. Улустар аразынга тайбының болгаш найыралдың политиказын Коммунистиг партия, Совет күрүне моон соңгаар-даа быжыг болгаш чайгылыш чок чорудар. Шилип алган угланыышкынывыс чайгылыш чок. Ол угланыышкын тайбыңга чайгылыш чок хандыкшылдыг болур чорукту агрессияга быжыг ойтур шавыышкынны бээри-биле, бистиң чуртувустуң камгалаарының аргазын бүгү талалыг быжыглаары-биле, оон бүдүрүкчү күштерин улам ыңай бүгү талалыг хөгжүдери-биле, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелин бедидери-биле дүүштүрүп турар.

(СЭТА).

БЕДИК ИДЕПКЕЙ-БИЛЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге, чер-чер Советтеринге депутаттарга кандидаттар-биле ужуражылга хуралдары республикада үргүлчүлеп турар.

«Россия» совхозтуң соңгукчулары Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Владимировканың № 97 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат кылдыр депшиттирген В. Г. Иванова-биле ужурашкан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи— совхозта партбюро секретары Х. С. Маадыр сөс алгаш, соңгулдаларга белеткел ажылдарының республикада, районда чоруп турарын чугаалааш, В. Г. Иванованың намдарын, ажыл-ижин чыылганнарга таныштырган.

Ужуражыышкын хуралынга санал берген соңгукчулар депутаттың кандидадынга чагыгларны берип, депутат хүлээлгезин күүседип тура, совхоз төвүнүң чаагайжыдылгазынче, уруглар садының болгаш спорт залының тудугларын дүрген доозары-биле холбашкан айтырыгларже кичээнгей салырын диллээннер.

Хуралдың түңнелинде В. Г. Иванова сөс алгаш, соңгукчуларның бедик бүзүрели дээш өөрүп четтиргенин оларга илереткен.

Кызылдың № 2 АТБ-зиниң кызыл-булуңунга соңгукчулар Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Б. Добромыслов-биле ужурашкан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — бүдүрүлгениң начальниги Л. И. Күдер-оол хуралга коллективтиң бо чылдагы социалистиг хүлээлгелери-биле чыылганнарны таныштырган. Чолаачылар В. Холоша, В. Винокуров, Ю. Кулагин болгаш өскелер-даа В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюн күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг уткуур сорулганы салып, бо чылдың дөрт айларының планныг онаалдазын апрель 1-де күүседирин шиитпирлээн дээрзин ол чугаалаан.

Соңгукчулар В. Б. Добромысловка чагыгларны киргеннер.

ЧЫЛДАГААНЫ—БЕЛЕТКЕЛ ЧОГУ

Рейд

Тес-Хем район бистиң республикада мал ажылдыг улуг районнарның бирээзи. Бо хүннерде ооң совхозтары малдың чаш төлүн менди алыр, оон продуктулуг чоруун бедидер дээш ажылдап турар. Ындыг-даа болза, районнуң чамдык ажыл-агыйларында байдал берге. Ооң дугайын рейд бригадазының хыналдазы бадыткаан.

Тес-Хемниң бүгү девискээринде, ооң иштинде «Чодураада» хар бо чылын улуг чаган. Хар далбыйлаан тракторларның бараан ында-мында көстүгүлээр. Оларның даажы кышкы ховуга кайын-бээр чаңгыланып турар.

Совхозтуң хоочун малчыннарының бирээзи Аралдин Сулдумнуң кадарып турар хоюнуң 390-у төрүүр. Бистиң барган хүнүвүске чедир 215 хой төрээн, ооң хураганнары бүрүн менди. Чаш хураганнарның кажаада омак-сергек дешкилежип турарын көргеш, кижи чайгаар өөрүүр.

Малчынның залында кудук бар. Сугну оон ап турар. Доскаар иштинде чылыг суг белен. Хураганнарга, хойларга ону берип турар.

Сулдум эрткен чайын бодунуң кужу-биле 16 тонна сигенни белеткеп алган. Оозу барык чүм. Комбикорм, сула аймаа база четчир. Бо коданга кыш коргунчуг эвес деп дидими-биле чугаалап болур.

Ол кыштагдан ырак эвесте, Сайгын ховузунда бир кодан хураган кадарган комсомолчулар кыштап орар. Улуг кадарчы Быжынды Нүрзат-биле ужураштывыс. Ол 1979 чылда школа дооскан, оон өөрү-биле дугурушкаш, 780 баш хураганны хүлээп алган. Беш аныяк кыс баштайгы дээрезинде улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдап киргеннер. Ынчалза-даа олар таарыштырар, кошкак, сула хураганнарны ажаап-тежээр аргазын, эвин билбези кончуг. Аныяк кыстар совхоз дирекциязындан, парткомдан, ВЛКСМ райкомундан дуза кээрин манап турганнар.

Үе бодунуң тавы-биле эртип турган. Совхозтуң удуртукчулары-даа, специалистери-даа, комсомол ажылдакчылары-даа кээп турган. Ниити байдалды сонуургап айтыргаш, дедир аъттаныптарындан өске, боттуг дуза көргүзүп, огулуг сүме кадып көрбээн. Ооң уламындан эрткен чайын эки семирип, деңгел кирбээн хураганнар кыш эгелээрге-ле хорап эгелээн. Мал ажылынга өөренмээн, дуржулга чок аныяктар ону канчаптарын-даа билбээн, аай-бажын тыппайн келгеннер.

Бөгүнге чедир 657 хураган арткан.

Бо аныяктарга боттуг дуза көргүзер ажылды совхоз директору орайтады организастаан. Январьда коммунистер пенсионер М. Ензакты, У. Кара-Хунаны быжыглаан. Бо эштер арган малды чемгереринге, черниң байдалын көрүп тургаш хойну кадарарынга арга-сүмени берип, малчынның чымыштыг ижин боттарының холу-биле кылчып-даа турарлар.

Ынчалза-даа мында байдал доражан-на экижий бербээн. Ногаан сиген чедишпес. Аза-октуг сиген коданда харын бар, ынчалза-даа ону хой шоолуг чивес, хоолу чок. Ногаан сиген эккелгенде, байдал экижип олурган. Ооң соонда ол сиген төнгеш, хураганнар база-ла баксырап эгелээн. Ам ол кыштагның хойжулары ногаан сиген, комбикорм кээрин манап, бораланып олурар.

Аныяктарны хой ажылынче хаара тудар талазы-биле ажыл чер бүрүзүнде калбарган, малчыннар күзелин илереткеннерге боттуг дузаны дарый көргүзүп, одар-белчиирин таарыштырып, баштайгы дээрезинде чугула херек бүгү чүүлдер-биле хандырып турар болгай. Ындыг турбуже «Чодураа» совхозтуң удуртукчуларының беш аныяк кижиге бир кодан хураган хүлээткеш, «Та канчалыыңар, та чоонуңар» дээнзиг, соок улгадып, берге байдал болгужеге чедир тайбың органы ээлдептиг. Мындыг хамаарылгалыг болурга, аныяктарны малчынның чымыштыг ижинче хандыкшыдары, оларның сонуургалын бедидери берге.

Совхозта аныяк малчыннар эвээш. Ооң уламындан мал ажылында пенсионерлерни хаара тудуп турар. Оларның бирээзинге Адыш Адышааның өг-бүлези хамаарыжыр. Кызыл-Чыраада турар бо малчыннарның коданынга 400 хураган бар. Чыл эгезинден бээр 20 хире өлген. Чылдагааны чаңгыс: чайын эки семиртип, күш кирбээнинден соокту шыдавазан.

Бо малчын өгде чурттап орар. Ында чаа туткан бажың база бар. Ооң иштики ажылдарын кылып дооскан. Олче көжүп кирип болур. Ынчалза-даа хензиг чылдагаан уъжун Адышаалар өөнде кыштап орар: ук бажыңның печказы ыштаныр болган.

Бо аалдың кадарган малының одарлаар черин далбыйлап турар. Ынчалза-даа оът мында эвээш. Чүге дээрге эрткен күзүн аңаа аал турган. Кышка белеткелдиң база бир четпези ол. Күсту өттүр хой оъттаан черге кыжын мал чүнү тып чиир боор. Ону совхозтуң удуртукчулары кайын билбес деп, ол хирезинде күзегже малчыннар көжүп тура, ону бодаваны элдеп.

№ 3 бригаданың малчыны Каңгы Курбунуң коданында 310 баш хураганны база пенсионерлер кадарып турар. Бо малчыннарның байдалы база эки эвес. Он ажыг хураган янзы-бүрү аарыглардан хораан. Бир чүс ажыг хураган азыралда. Мал кажаазы өл, көржеңи коптартынмаан. Аңаа төгер кургаг өдек чок. Малчынның аалын районнуң сан килдизиниң ажылдакчылары шефке алган дугайында чүгле сураг дыңналган. Оон чаңгыс-даа төлээ келбээн. Совхозтуң кол инженери В. Аралдин база ол коданны харылаар ужурлуг. Шефчилер эккээрин аазаан, ынчалза-даа мынчага чок.

Интернационалчы өг-бүле Константин биле Майя Захаровтарның аалы Ак-Кожагарда. Аныяк комсомолчуларның бөгүнгү байдалы өөрүнчүг. Төрүүр беш чүс ажыг хойнуң ийи чүзү төрээн, төлү шупту менди. Ында чамдык төрээн хойларның сүдү чок. Оларның хураганын азыраары-биле сүт эккеп турар. Белеткеп алган мал чеми-даа, комбикорм, сула база бар.

Кара-Шатта Долгар Хүлер-оолдуң кадарган хою база төрүүр. Ында база ийи чүс хире хой оолдаан. Чаш төлде хорамча чок. Бо аалдың кадарган хою назы-хар, аайы-биле

(Төнчүзү 2-ги арында).

В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга

БЕДИК АТ ХҮЛЭЭНДИРИП ТУРАР

ЧАГЫГЛАРНЫҢ БОТТАНЫЫШКЫНЫ

Бистиң улут Төрээн чурттувустуң бурунгаар хөгжүлдезин ооң булуң бүрүзүнден көрүп, ол депшилге, сайзырал улуг Лениниң ады-биле холбашкан деп чүвени медереп, үнелеп турар бис. Лениниң чагыгларының боттанышкынын, Совет эрге-чагырганың ачы-авыралын бистиң улуг баштыңчывыстың адын эдилээн совхозувустуң сайзыралындан, төөгүзүнден көргүзерин кызыдайн.

Амгы бо Ленин аттыг совхозтуң девискээринге баштайгы колхоз 1948 чылда тургустунган. Ол үеде маңаа турган быдаргай, шыдал-күш чок «Париж коммуну», «Кызыл-Эрик» МЧАЭ-лериниң кежигүннери ооң өзээн тургускан. 30—40 өрегеден тургустунган колхозтуң ажыглалынга 4—5 демир андазын, сиген кезер каш машина, грабль өнчү боор киргеи. Тарылга шөлүнүң, мал бажының дугайында чугаалаар чүү боор. Хөй чер андарар шыдал-күш бар турган эвес. 30 гектар хире чер турду. Колхозка кирген араттарның үстантан артыкшылдыг малы база-ла шоолуг хөй эвес. Баштайгы чылдарда колхозчулар ажылдап каан күш-хүнүнге 40—60 көпеек (амгы акша-биле 4—6 көпеек) ап турганын чугаалаарга-ла, колхозтуң экономиказының байдалы чүден артык тода илередир. 1950 чылдың күзүнүнде ГАЗ дээр 1,5 тонна чүък сөөртүр машина садып алдывыс. Ол-ла үеде колхозтуң шөлдеринге МТС-тен кээр «НАТИ» деп трактор черин андарып, комбайннар дүжүттү ажаажып эгелээн. Колхозтуң тудуг-сууру сайзырап, Ильичиниң сайгылгааны чырыын берген. Ол бүгү Владимир Ильич Лениниң кооперация планының тыва черге боттанышкынының ачызы.

Амгы үеде бистиң совхоз кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң талазы-биле районда кескү черни ээлеп турар. 1979 чылдың түңнелдери-биле совхоз СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилелиниң база комсомол райкомнарының шилчииир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Оңгу беш чылдың дөрткү чылында күрүнеге сүт, эът, дүк садарының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип, 1065 центнер сүттү, 2612 центнер эътти, 287 центнер дүктү күрүнеге берген.

Малдың баш санын өстүрер, чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле эрткен чылын чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Хой, теве, чылгы өстүрериниң планнары күүсеттинген. Совхозтуң № 2 хойжу бригадазының малчыннары төрүүр 100 баш хойга оңаштыр 91 хураганны камгалап алган. Мурнакчы хойжу Ижи Дамбаевич Уржун төрүүр чүс баш хойдан-на 112 хураганны совхозунга дорукктуруп берип, районда ийиги черже үнген.

Бистиң совхозтуң төвү Булуң-Бажы суур чылдан чылче улам өзүп, сайзырап кел чыдар. Чаа тудкан Культура бажыңы, уруглар сады, машина-трактор мастерскаязы боттарының бедик-чаагай, арыг-силиг аян-шинчизи-биле суурну улам көрүштүг, чараш болдурган. Оларга немей чаа-чаа чуртталга бажыңнары чыл бүрүде ажыглалга кирип турар. Совхозтуң ажыл-ишчилериниң, суурнуң чурттакчы чонунуң материалдыг, культурлуг деңнели хүнден хүнче өзүп турар.

Совхозтуң ажыл-ишчилери улуг баштыңчы болгаш башкы В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюн демдеглеп эрттирер бо чылда, оңгу беш чылдың доозукчу чылында, бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ап, улуг сорук кирииишкин-биле ажылдап турар. Мал кыштаглаашкынын эки эрттирер дээш, бүгү күштү совхозтуң дирекциязы, партком, ажылчын комитеди мобилизастап турар. Кышкы одарны чөп ажыглаары-биле далбый тырттар тракторлар үзүк-соксаал чок чоруп турар. Кыштагларже, одарларже сүт, мал чемин сөөртүлгезин үзүлбейн келген. Малчыннарже салманчыларны аъткарган, суурдан шеф дузазын доктаамал кылдыр организастаан. Амгы үеде хой оолдаашкыны кидин түлүк. Малдың чаш төлүн бүрүн ап, мени доруктуарды совет демократияның байырлалы—удавас болур соңгулдаларга бистиң малчыннарывыстың белээ ол болур.

Ленинчи шалыпчы ажылдың чылында совхозтуң ажыл-ишчилери боттарының бедик адынга төлептиг болур дээш, совхозунуң экономиказын моон соңгаар-даа быжыглаар, сайзырадыры-биле улам холдуназыг, шудургу ажылдаар.

Н. ЭГЕР,
совхозта ажылчын комитединиң даргазы.

СОВХОЗТУҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА СӨС

Даландай НОРБУ (механизатор):

— Булуң-Бажы суурга колхоз тургустунганындан бээр ажылдап келдим. Ам барык 20 чылдың иүүрунде механизаторлап, харын хөй мергежилдиг механизатор деп атты чедип алдым.

Эрткен чылын күскү дүжүт ажаалдазынга кирижкеш, 350 гектарның тараазын бастырыштым. Колдуңда ийи норманы күүседип, эш-өөрүм-биле бир дөмей, шаңнадып-мактадып турдум. Бо хүннерде ниитиниң малын кыштаң менди ажырарынга дузалажыр дээш, совхозтуң № 2 хойжу бригадазының коданнарында далбый тырттып тур мен.

Партия болгаш чазак мээң күш-ажылчы улуг-хуумну үнелеп, ленинчи юбилей болгаш «Кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алганы дээш» медальдар-биле шаңнааны мени күш-ажылче улам сорук киирген.

Часкы сезонга белеткел кылдыр бодумнуң эдилеп турарым техниканы ыяк септеп белеткеп алыр чаңчылдыг кижи мен. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнге улуг идиглиг болур чүве. Кыш берге, хар улуг болганы-биле амдызында малчыннарга дузалажып тур мен, одар аштып келири-биле-ле, тракторумну септеп алгаш, часкы тарылгаже кириптер мен.

Севил СЕРЕНДУК (саанчы):

—Он бир чыл саанчылап тур мен. Бо үениң иштинде бодумга быжыглаан инектеримден эвээш эвес сүттү саап ап, чылдан чылче багай эвес көргүзүглерлиг болуп, ферманың саанчыларының социалистиг чарыжынга киржип келдим.

Эрткен ажыл-агый чылында эки көргүзүглерлиг боол, районнуң мурнакчы саанчыларының одуруунга кирдим. Мээң күш-ажылымны дирекция, партком болгаш ажылчын комитеди үнелеп көрүп, шаңнап-мактап-даа турар-дыр. Күш-ажыл кижини каастаар деп чүве черле кончуг шын.

Бодумда быжыглаан 16 саар инектиг мен, сес инек саалдада турар. Инектерниң сүткүрүн кудулатпас дээш, сиген, саваң, комбикорм болгаш өске-даа холуксаалыг чемнерни рацион ёзугаар берип турарымдан инектерниң сүдү кышкы үеде безин хонукта тос-он литр чедип турар.

Чайын сериин, элбек оъттыг Белдир деп черге чайлаглаар чаңчылдыг улус бис. Бо хүннерде инектеримниң ниити байдалы күскү хевээр семис, шырак. Чайын чамдык инектеримден 18—20 литр чедир сүттү саап алыр кижи мен.

Ленинчи ёзу-биле шалыпчы ажылдың чылында төрүүр он сес инектен 18 бызааны камгалап алыр, бир саар инектен 1800 литр сүттү саар хүлээлгелиг мен. Ферма ниитизи-биле 125 тонна сиген белеткээр планныг, ол планны күүсединге идепкейлиг киржир мен.

Темир-оол ӨӨВЕЙ (хойжу):

— Төрээн совхозумда он ажыг чыл малчыннап турар мен. Бо оңгу беш чылдың эрткен дөрт чылында алган хүлээлгелеримни чыл санында ажыр күүседип келдим. Төрүүр чүс башка оңаштыр көргүзүүм 100-тен хөй боол келди. Эрткен чылын чүс баш хойга оңаштыр 106 хураганны алдывыс.

Хойжу кижиниң ажылының чедиишкинниг болурунуң чажыды чүдел? Малга маңаг херек дээри дег, ооң ажаалдатежээлдезин, одар-белчиирин, оран-савазын шын тургузарындан чугула хамааржыр. А ону кым тургузарыл? Бир-ле дугаарында, малчын кижи—сиген-ширбиилди хөйнү кезип белеткээри, кыштаан эки септеп алыры, бети дээрге бөгүн хойну кайнаар кадарарыл деп айтырыг малчындан хамааржыр. Бригадирниң, тускай эртемниглерниң, совхозтуң дирекциязының кодан бүрүзүнге, ол ышкаш бригадаларга хамаарыштыр шиитпирлээр айтырыглары хөй болбайн аан. Ынчалза-даа совхозта, бригадада малчыннарның көргүзүглери аңгы-аңгы болурунуң кол чылдагааны малчыннарның харысаалгазының деңнелинде деп бодаар мен. Ынчангаш хүлээнген ажылынга харысаалгалыг болуру дээрге-ле бедик көргүзүглерге бир чугула үндезин деп санааш, юбилейлиг чылда улам хынамчаа харысаалгалыг ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип алырын аазап турар мен.

«ЧОРГААРЛАНЫР МЕН»

— Төрээн черимге, колхоз-совхозумга бараан боол келгенимге чоргааранып мен, оолдарым—деп, күш-ажылдың хоочуну, ооң мурнунда маңаа турган «Кызыл Сылдыс» колхозтуң үндезилекчизи, амгы Ленин аттыг совхозта хүндүлүг кижилерниң бирээзи Ким Кыныраа-биле кыска чугаавыстың түңнели ол болган.

Ийет. «Хүндүлелдиң демдээ» орденнин, «В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп юбилей медальын эдилекчизи хоочуннуң чоргааранып барымдаалары бар дээрзинге ооң амыдыралы, чонунга бараалгалы-биле танышкаш, бүзүрээр бис. Бодунуң төрээн колхозунга 1951 чылда Ильичиниң сайгылгаанын ол чырыткан! Ынчангы бус-биле ажылдаар локомотивтиг электри станциязын ол тургусчуп, демир удазыннарны суурунга шөйжүп, станцияны хөделдирген болгаш 1953 чылга чедир аңаа ажылдаан. Ол—чоргааралга үндезин.

Ооң оолдары Маңгаа, Шимекей, Борбак-оол оларны совхозта билбес, танывас кижи чок. Суурунга чырык кыпсып, техника-биле аңаа бир дугаар холбашкан алазының изин олар истеп, механизаторлар, чолаачылар боол 50 чылдарның төнчүзүнден удаа-дараа ажылдап эгелээннер. 20 ажыг чылдарның дургузунда алышкылар машинаның тырыкы-каразын долгап, совхозунда, районда, харын-даа республикада оруктарның чежезин эргивээн дээр! Кырганның база бир чоргааралы ол. Ооң аңгыда база үш оглу, ийи кызы төрээн уязындан ужугуп үнүп, эртем-билигге четкен, башкылап, зоотехниктеп, геологтап, төрээн Тывазының аңгы-аңгы булуңнарында ажылдап чоруурлар. Оларга канчап чоргааранмазыл?

Ким Кыныраа өскен-төрээн черинге МЧАЭ, колхоз, кодээ Совет даргалап, малчыннап—кандыг ажылга үлүүн киирбээн дээр. Совхозу, суурy ооң караанга, ооң идепкейлиг киржилгези-биле өзүп, сайзырап келген. Ильичиниң номналының чырыы ооң төрээн черинде чаагай херелдерин чажып, амыдыралды чаартып, аас-кежикти бодарадып турарынга ол чүден артык чоргааранып чурттап чоруур.

Эрзин районнуң Ленин аттыг совхозундан бөлүк материалдарны М. Саая биле А. Содунам олар белеткээн.

Бөгүн—Аэрофлот хүнү

ТЫВАНЫҢ АВИАТОРЛАРЫНЫҢ ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЭЭ

Хамааты ужар чүүлдүң Красноярск эргелелиниң Тыва ужар чүүл бүдүрүлгезиниң коллективиниң ужудукчулары, штурманнары, техниктери болгаш албан-хаакчылары боттарының профессионал байырлалы — Аэрофлот хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан. Оңгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгалары хуусаадан эрте күүсеттинген: пассажирлер аргыштырылгазының планы 103,2, чүъктер дажыглаары—103,8 болгаш почта сайгарары —158 хуу күүсеттинген. Ол болза тыва авиаторларның бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери, хожудап турарлар чок ажылдаар дээш социалистиг чарышка идепкейлиг кириишкениниң түңнели боол турар. Коллективтиң партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң шиитпирлериң, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкыннарны амыдыралга күүседириниче угланган боттуг хемчеглерни ап, бо чылдың баштайгы айында база-ла планныг даалгаларның күүсеттинерин хандырган.

Хамааты ужар чүүлдүң ажылдакчыларының оңгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте—1979 чылдың ноябрь айда күүседиишкени-биле холбаштыр эш Л. И. Брежневтиң чурттуң улус ажыл-агыйында ужар чүүл ажылдакчыларынга — ужудукчуларга болгаш штурманнарга, техниктерге болгаш албан-хаакчыларга чедирген байыры бистиң коллективтиң кежигүннериниң күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн болдурган.

Бистиң бүдүрүлге черииниң коллективи 1979 чылда бүгү-эвилелдиң, республиканың болгаш хоорайның-даа транспорт ажылдакчыларының социалистиг чарыжынга мурнуку одуругларны каш удаа ээлеп келген. Хамааты ужар чүүлдүң Красноярск эргелелинге 2 удаа бирги черни алгаш, шилчиир Кызыл туктар-биле шаңнадып демдеглеткен. Республика найысылалының транспорт бүдүрүлгелериниң аразынга социалистиг чарышка база-ла ийи удаа тиилекчи боол. СЭКП хооркомунуң болгаш хоорkүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Эрткен чылдың бүгү дургузунда харылзааның, кывар-чаар материалдарының, септелгениң участоктары болгаш экипажтары эки ажылдап, бүдүрүлге черииниң чарыжынга тиилекчи боол келген.

1979 чылдың түңнелдери-биле чер кырының албанындан септелге кылыр участок (начальниги В. Я. Дорофеев, местком даргазы А. В. Чикишев) бүгү көргүзүглерниң хуусаадан эрте күүсеттинерин чедип алгаш, бирги черни ээлээн. Техниктиг хандырылга албаннарындан харылзаачылар (начальник Н. И. Николаев, профорг В. А. Кашиевский) шылгарап, ужудуушкунуң чогумчалыг, шынарлыг чоруун хандырып келген.

Социалистиг чарыштың чыл түңнелдерин үндүрерде дыка хөй негелделерни барымдаалап көөрү чаңчыл апарган. Планныг даалгаларны күүсединден аңгыда эки сагылга-чурум, үрелир таварылга чок ажылдаары, профессионал билиглиг бедиткени дээн ышкаш өске-даа негелделерни ыяап күүсеткен турар ужурлуг. Эрткен чылда эки ажылы-биле харылзаачыларның, план-экономиктиг килдистиң, лабораторияның болгаш өске-даа участоктарның коллективтери коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик адын бо чылын камгалап ап шыдаан. Ол хүндүлүг атты чедип алган коллективтер бо чылын немешкен. Чижээ, септелге черин, шимчээшкиниң үшкү ээлчээ, В. Т. Музалёвтуң ийиги звенозу дээш өске-даа коллективтер. Ол ышкаш Як-40, Ан-2 самолёттарының командирлери А. С. Литвиненко, М. Г. Букин, Г. К. Фаткуллин болгаш өскелер-даа коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты төлептиг күш-ажылы-биле чедип алганнар.

Ужудукчулар А. Г. Музалёв, М. М. Мунзук болгаш В. И. Лавренко оларның аттарын бүдүрүлге черииниң Хүндүлел дептеринге киир бижээни — оларның эрткен чылда эки ажылдааның тодаргай херечизи боол турар. Ниитизи-биле ийи чүс ажыг кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг адын бадыткаан болгаш элээн каш кижиге ол атты тывыскан.

Мурнакчыларны хөйнү адап болур. Оларга ужудукчулар С. П. Маслак, Н. М. Дозур-оол, М. Амосов, Е. Меллер, авиатехниктер В. Назимов, В. Ооржак, Шербаков, В. Павлов, Л. Мохов, чолаачы В. Кукарин, диспетчер Л. Алёхина болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Бо хүннерде Тываның ужар чүүл бүдүрүлгезиниң коллективи В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылынга болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнүнге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш кызымаккай ажылдап турар. Чүък дажыглаар болгаш пассажирлер чедирер талазы-биле январь айның планы чедиишкинниг күүсеттинген. Эрткен чылдың шалыпчы темпизин оскунмас, бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын улам бедидер дээш авиаторлар, инженер-техниктиг ажылдакчылар бедик хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Оңгу беш чылдың сөөлгүзү — 1980 чылда айыттынган сорулгалар улуг. Республиканың ырак-узак черлеринге улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүъктерни аъш-чем, үлетпүр бараанарын, аңчыларга, геологтарга дериг-херекселдерни чедирер апаар. Ынчангаш бар курлавырларны болгаш аргаларны тыпкаш, ажыглаары болгаш коллектив кежигүннериниң бүгү күжүн ол сорулгаларны күүседириниче мөөңнээрц бистиң партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларывыстың чугула сорулгазы болур.

В. УСПАССКИЙ,
ужар чүүл бүдүрүлгезиниң начальнигиниң оралакчызы.

Мурнакчы бригада

Республиканың ужар чүүл бүдүрүлгезиниң чер кырының албанының участоктарының аразында социалистиг чарышка септекчилер мурнуку одуругну ээлеп турар. Ыяңгыя В. И. Киреевтиң удурткан септекчилер бригадазы оңгу беш чылдың шиитпирлиг чылы — 1980 чылдың баштайгы айында шалыпчы болгаш бедик шынарлыг ажылдаан. Коллектив планныг даалганы хуусаадан эрте ажыр күүсеткен. Аэрофлоттуң хүнүнге күш-ажылчы чедиишкиннери-биле ужурашкан. Бригадада хөй чылдарда ажылдаан бедик мергежилдиг специалистер-даа, училищени чаа дооскан аныяктар-даа бар. Септелгени бедик шынарлыг, чогуур хуусаазында кылырынга хоочуннар болгаш дагдыныкчылар улуг рольдуг. Чижээ, Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы, техниктиг контрольдуң улуг инженери В. К. Кравцов бодунуң 50 харының 33-үн чаңгыс-ла бо коллективте ажылдап эрттирген. Ол бөдүүн ажылчындан бедик мергежилдиг авиаинженерге чедир депшип, чүгле ында эвес, харын база хамааты ужар чүүлдүң Красноярск эргелелинде хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи боол турар.

Бригадада авиатехниктер А. Гордеев, В. Ооржак, А. Черноусов, А. Тамдын-оол, А. Верзилов, А. Чаш-оол, В. Корюхин болгаш өскелер-даа планныг даалгаларын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: аныяк септекчи М. Доржу болгаш бригадир В. Киреев олар Ан-2 самолёттуң моторун септеп турлар.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

УЛАМ ШАЛЫП АЖЫЛДААР БИС

Мен төрээн черим Чадаана хоорайдан бодумнуң сонуургалымны болгаш күзээнимни чедип алыры-биле Бугурусланның ужар чүүл училищезинге өөренип кирген мен. Өөредилге чылдары билдиртпейн эрте берген. Мени Тываның ужар чүүл бүдүрүлгезинге ажылдаары-биле чоруткан. Ооң бээр бо коллективте ам беш чыл ажыг үениң иштинде ажылдап келдим. Бо үениң иштинде улуг мергежилдиг, хоочун ужудукчуларның арга-дуржулгазын өөренип, Тываның даглыг-даштыг черлериниң аар-берге агаарынга чаңчыгып, ырак-узак рейстерни кылып келген бис.

Бо хүннерде мен Ан-2 самолёттуң экипажын удуртуп турар мен.

Бистиң экипаж күш-ажылчы чедиишкиннерни амгы үениң сайзырангай техниказын мяк билиринге, ажылды шын организастаарынга үндезилеп чедип алган.

Бистиң ужудукчу бүрүзү тускай даалга-хүлээлгелиг деп чүве билдингир. Мен бо чылдың январь 1-де беш чыл планын күүсеткенимни рапорттаан мен. Бо хүннерде мээң экипажым 1981 чылдың апрельдиң үлүүнде ажылдап турар. Бистер эрткен чылын 2693 шакты ужудуп эртер турган, херек кырында 2882 шак чедирген бис. Эрткен чылын бистиң экипаж колдуунда-ла Чадааның агаардан арга-ыяш камгалалының хайгаарал ажылдарынга болгаш тарылга шөлдеринге хоралакчыларга удур чаштырылгага хөй шактыг ужудуушкунну кылган. Бистер ийиги ужудукчу А. Н. Тактюбин-биле кады ужар чүүл бүдүрүлгезиниң коллективиниң күш-ажылчы чедиишкиннеринге үлүүвүстү киирип турарывыска чоргааранып бис.

1980 чыл оңгу беш чылдың ажыктыг чоруктуң болгаш шынарының беш чылының доозукчу шиитпирлиг чылы болгай. Бо чылдың болгаш бүгү оңгу беш чылдың-даа планныг даалгаларын база социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүседири дээш социалистиг чарышка бистиң экипаж моон-даа соңгаар идепкейлиг киржир, чурттуң мурнакчы авиаторларының байлак дуржулгазын нептередип, ажыглап тургаш, күш-ажылчы чедиишкиннерни улам улгаттырарынга үлүүвүстү киирер ужурлуг бис.

Г. К. ФАТКУЛЛИН
АН-2 самолёттуң командиры.

ЧЫЛДАГААНЫ— БЕЛЕТКЕЛ ЧОГУ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

үстүнмээн. Ында эрткен чылын төрүттүнген хурагандан эгелээш, дижи безин чок кырган хойларга чедир бар. Назыхарын ылгаваан хой чүгле бо коданда эвес, үстүнде чугаалаанывыс Захаровтарда, Чал-Өдекте Миндиң Шулуунда база бар.

«Чодураа» совхоз - эрткен чылын хойну мооңнээр ажылды кылырын ораладышкан. Ол ёзугаар Алышпага сес чүс ажыг хураганы быжыглаан. Чүгле хой, хураганы чаңгыс черге белериндеи аңгыда, ооң одарын, кажаазын хынамчалыг планнап, таарыштырып албаанындан кыжын ону тарадыр ужурга таварышкан. Эрткен чылдың декабрь 13-те 400 хураганы үскеш, Дөңгүр Байырга хүлээткен. Малды чылыглап, септевээн кажаага кээп кыштаткан. Келген хураганың чамдыызы аарыг болган. Ону мал эмчилери кыштың берге соогунда, ам белеткел чок кажаага суг эм-биле чаап эмнээн. Ооң түңнелинде дыка хөй баш хураган өлген.

Бо кадарчыда сиген база төнер четкен. Арткан бичии сигенни мал чемгерер шагжалар чогундан даштын төп берип турар. Дам-на эвээш сигенни ынчаар төтчегээрге чүү болур деп!

Оттулар чүүл чогундан малчыннар бергедеп турар. Чамдык коданнарга чыл эгезинде биче хөмүр-даш эккелген, ынчалза-даа ооң шынары багайындан орта кыппас. Көржеңниг ааддар харын ажырбайн турар.

Хой оолдап турар коданнарга сүт эргежок чугула негеттинип турар. Совхозтуң сүт-бараан фермазы харын сүт-биле чамдык малчыннарны хиреша-биле хандырып турар. Ооң-биле чергелештир «Чодураа» хүнде 650 л. сүттү Самагалдайның сүт хүлээп алыр пунктузунга дужаап турар. Аңаа ону тырттып, сметаназын аңгылаар. Ол тырттынган сүттү (обратты) совхоз боду халаска дедир ап алыр ужурлуг. Сүттү хураганнарга-даа, күш-шыдал чок малдарга чарбадаа хоюдуп берип болур. Ынчалза-даа бо берге үеде «Чодураа» совхоз чаңгыс литр-даа тырттынган сүт албаан. Ук пунктунуң ажылдакчылары сыңырар чер чогундан ол сүттү төп турар.

Мындыг бергедээшкиннер чүнүң ужурундан болганыл? Кышка кошкак белеткеддеи. Мал чемин чедишпес, кыштаглар четче чылыглаттынмаан, мал кыштаар черге ааддар хүзеглеткениндеи бо бүгү тургустунган. Районнуң статистика инспекциязының февраль 1-деги сан-түңүнден алгаш көөрге, «Чодураа» совхозта 22 тонна концентраттыг мал чемя, 249 тонна силос, 600 тонна сиген бар деп турар. А херек кырында ында бар мал чеми ол хире четпези илден.

Кыш орту четкен. Ам-даа мал-маган бергедээшкиниге таваржып болур. Совхозтуң дирекциязы, партком, кодээ Совет, ында хөй-ниитн организациялары чогуур хемчеглерни амдыгааштан ап, күстен бээр бәрык ала-чайгаарлаашкынче кирген бо ажылды холга алыр болза, байдалды моон экижидип ап болурунуң аргалары тыпты бээринге чигзиниг чок.

Рейд бригадазының кежигүннери:

Х. ЧЫМБА,
кодээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле Тыва АССР-де күрүнениң кол инспекторунуң оралакчызы.

Д. ХЕРТЕК,
Тес-Хем районда улусчу контроль комитединиң даргазы.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корреспондентизи.

СЕМИНАР

СЭКП Барыын-Хемчик райкому районнуң кызыл-булуң, агитпункттулар эргелекчилериниң семинарын организастап эрттирген. Семинарга лекторлар. СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи Б. Д. Ооржак, пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Н. Ш. Очур, райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң ажылдакчызы О. С. Салчак олар «Лениниң идеялары амыдыралда боттанып турар», «Бистиң чуртта соңгулда системазы» болгаш өске-даа темаларга лекцияларны номчаан.

СЭКП-ниң аграр политиказы боттанышкынында

ЧОГААДЫКЧЫ ТЫВЫЫШКЫННЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Өөренири-биле эң-не эки кижилер чоруп турар. Бо утка-биле алырга, девискээринде мурнакчы дуржулганың Бүгү-эвилел школазы ажылдап турар Москва чоогунда боза мал эъдин бүдүрер Вороновский комплекс кедээ ажыл-агыйның чаа билиглериниң ёзулуг баазазы болуп турар.

Эртемниң болгаш техниканың сөөлгү чедиишкиннерин ёзугаар тургускан комплекс чыл бүрүде алды муң тонна эътти берип турар. 15 муң баш малды тургузу семиртир азыраарынга күш-ажылдың эң-не эвээш чарыгдалдары негеттинип турар — чаңгыс оператор 700 ажыг баш малды ажаап турар. Башкарылганың автоматтыг системазы, кылымал сүт болгаш холуксаалыг чемнер бүдүрер талазы-биле заводтар ажылдап турар. Механизмнер кажаалар иштин аштаарын, чемнер бээрин, микроклиматты контрольдаарын хандырып турар.

Чеден чылдарның эгезинде бо комплексини малды тургузу семиртир азыраар «баштайгы хараачыгай» деп адап турган. Ам эъттиң «фабрикалары» чурттуң барык область бүрүзүнде тургустунган. Ынчалза-даа өөренири-биле чогум-на бөже чоруп турар. Вороновскийжилер баштайгылары болганнар. Ам-даа олар ажылдың түңнелдериниң, мөөннеп чыгдынган дуржулганың байлаазының, бода мал эъдин бүдүрериниң бүгү технологиязын ылаптыг таарышканының талазы-биле бирги олуругларда чоруп турарлар.

Мал ажылының интенсификациязының байдалдарында чуртта белеткеттинген кадрлар херек болгай деп, мурнакчы дуржулганың Бүгү-эвилел школазының директору В. Горьков чугаалап олурар. Амгы байдалдарда малды тургузу семиртир азыраарының оператору деп кымыл ол? Ол болза техниканы, малдың анатомиязын болгаш физиологиязын, оларның аарыгларының профилактиказын, зоогигиенаның үнелезиннерин эки билир, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бедик мергежилдиг ажылчыны-дыр.

Теоретиктиг курс бо болгаш өске-даа айтырыглар талазы-биле кичээлдерни 156 шакта чорударын көрген. Ынчаарга кичээлдерни баштайгыларындан эгелээш чорудуп турар — Мал ажылының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң, Мал ажылының механизациязының Бүгү-россия эртем-шинчилел болгаш төлевилел-технология институдунуң көскү эртемденнери лекцияларны номчуп турар.

Школаның класстарында амгы үениң дериин тургускан. Ында чемнерниң лабораториязынга малдың хоолулуг холуксаалыг чемнериниң составын ындыг өөренип ап болур.

Теорияны практика-биле тудуш кылдыр холбаштырган. Ам вороновскийжилер-биле кады Таджикистанның, Грузияның, Латвияның, Новосибирск, Архангельск, Воронеж, Орёл областарның төлээлекчилери комплексте ажылдап турарлар. Ам ында 50 хире дыңнакчылар бар.

— Дыка солун-дур, а кол чүүл болза малды тургузу семиртир азыраарын органи-застаанын, чижээ, бисте, Мценск комплекизиндээзи-биле деңнеп көөрү ажыктыг-дыр деп, школаның база бир дыңнакчызы А. Фомин чугаалаан. Бистиң эът «фабрикавыска» эр казыраларны тургузу семирти азыраар талазы-биле технологияны сайзырангайжыдар дугайында чамдык саналдарны сонуургадым. Чана бергеш, бо саналдарны бистиң специалистеривис-биле ылап-ла чугаалажып көөр бис.

Санал-оналдарның ындыг солчулгазы — күш-ажылдың мурнакчы аргаларының ёзулуг лабораториязы. Бодап көөр чылдактарны эртемденнерге берип турары Бүгү-эвилел школазының өөн өске кужу анаа ол-ла дораан илереп турар. Чогум-на харын комплексилерниң эртем ажылдакчылары, конструкторлары чурттуң янзы-бүрү климаттыг байдалдарынга эът «фабрикаларын» төлевилээр үезинде практиктерниң күзелдерин барымдаалап турар. Бодап көөрүнүң болгаш эртем талазы-биле дилеп тывыышкынның чылдактары-ла четчир болуп турар — семинар бүрүзүнде дыңнакчылар боттарының айтырыгларын чугаалажып, анализтеп, айтырыгларны салып, харын маргыжып-даа турарлар.

Хүн бүрүде Вороновский комплекске ажылчыннар-биле кады мурнакчы дуржулганың Бүгү-эвилел школазының дыңнакчылары кээп турарлар. Олар чаңгыс олуругда кады чоруп турарлар,—Ала-чурттуң мал ажылын үлетпүр үндезиниңче шилчидери оларның ниити хереэ болуп турар.

Ю. ГОВОРУХИН,
СЭТА-ның корр.
Подольск.

Мөзү-шынар кижизидилгезинге

БОДАЛДАРГА ХАМААРЫШТЫР

Мөзү-шынар кижизидилгезинге, ылаңгыя өг-бүле тудар дээн аныяктарның кудазын эрттиреринге холбаштыр «Шынга» үнүп турар материалдарны номчуп, эш-өөрүнүң санал-оналы-биле таныжып, чамдык бодалдарга хамаарыштыр бодумнуң саналымны номчукчулар-биле үлежиксе-дим.

Куда болган черге таарымча чок болган чүүлдерни эш-өөр бижип турар-дыр. Оларга каттыжар мен. А чүгле эки чүүлдерден бодап тывса дээн күзелим мындыг. Аныяктарның кудазын комсомолчу куда кылдыр чарлааш, чылдың кандыг-даа үези дижик, чүгле суббота хүнүн шилип алыры чугула боор. Куда комиссиязын тургузары кончуг чугула.

Байырлыг кезээ эрте бээрге, бир, ийи кундаганы шимчедипкеш, баш удур белеткээн концерт, оон улай танцы-сам, спортчу оюннар эрттирзе эки. Спортчу оюннарга өглениишкен оол, кыс ыяап киржир. Ынчан оюн шынарлыг-даа, солун-даа болур.

Бистиң уруувус Любовь-биле күдээвис Чадам-оол оларның кудазынга Чадааннның Культура бажыңының үрер хөгжүмүн чалап алган бис. Оон үделгези-биле концерт, оюн-тоглаа, хүрешти организастаан. Ол бүгүге аныяктар, ылаңгыя өглениишкен уруг-дарыг идепкейлиг киришкен. Хүрешке бистиң оглувус Виталий шүүлген. Ындыг янзылыг оюн-тоглаа-биле эрттирген куда өскелерге-даа үлегерлиг, өөредиглиг боор чорду. Баш удур планнаан, организастыг эрткен куда аныяктарның найыралын улам быжыктырар, кижизидикчи салдарлыг болур дээрзин утпаалыңар.

В. САНАА,
пенсионер.
Чөөн-Хемчик район.

ЧАА МАГАЗИН

Кызыл-Мажалыктың № 741 БМК-зы болгаш керээлиг организацияларның тудугжулары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болганынга база РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге, улус депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнүнге белек кылдыр чаа ийи кааът, 16 салбырлыг, 22 садыгжы ажылдаар магазинни ажыглалга киирген. Чаа магазинниң тудуун комиссия хүлээп алган, ону байырлыг байдалга ажыткан.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

Даарта ПКАП-тың ээлчеглиг сески съездизи Варшавага ажыттынар

ДЭЭДИ СОРУЛГАЗЫ—ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ

Байырлалдың шимелдези, чоннуң дайынчы авангарды — Польшаның Каттышкан ажылчын партиязын алдаржыткан лозуңнарның болгаш транспарантыларның кызыл өңнери улусчу Польшаның хоорайларының болгаш суурларының бо хүннерде онза байырлал шинчизин киирипкен. ПКАП-тың VIII съездизи даарта Варшавага ажыттынар. Социалистиг ниитилелди тургузар дээш республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының демиселиниң төөгүзүнге бо съезд чугула үе-чада болур.

Бүгү чурт ПКАП-тың съездизин чогаадыкчы, тургузукчу ажыл-иштиң болгаш ниитилел-политиктиг бедик идепкейниң байдалынга уткуп турар. Республиканың күш-ажылчы коллективтериниң партия съездизинге тураскааткан чаа-чаа тиилелгелериниң дугайында рапорттар ол дугайын тодаргай херечилеп турар. Хрубешув — Катовице аразының барык 400 километр дурттуг демир-орук магистралының оруун шөериниң хуусаазын ийи катап кызырган. Польшаның Социалистиг аныяктар эвилели аттыг, хонук санында-ла 8 муң тонна хөмүрдашты казып тывар күчүлүг шахтаны хуусаа бетинде туткан болгаш ажыглалда киирген. Козиенцтиң одалга-биле ажылдаар электростанция тудуунуң энергетиктери совет специалистерниң киржилгези-биле тудкан чаа энергоблокту төлевилел күчүзүнге тергиин кыска хуусаада-ла киирипкен. 1980 чылдың баштайгы айында кан эзилдирикчилери болгаш машина кылыкчылары, химиктер болгаш пөс-таавычылар польша улус ажыл-агыйынга пландан ажыр чүс-чүс миллион злотых акшаның продукциязын берген.

ПКАП-тың VIII съездизиниң мурнуу чарыында республиканың ажылчы чоннары чаңчыл ёзугаар ажылының түңнелдерин чоргаарланыышкын-биле үндүрүп турар. Шалыпчы ажыл-иштиң, ЭДЧ кежигүннери чурттарның интернационалчы харылзааларының калбарып, ханылааның ачызында сөөлгү он чылда Польшага үлетпүр бүдүрүүшкүнү 2,3 катап; кедээ ажыл-агыйныы—30 хуу улгаткан. Социал херектерге акша дөзевилелдери дүрген темпилиг өзүп турар. Ол чарыгдалдар чүгле бо чылын безин 195 миллиард злотых чедер.

Социализмниң материал-техниктиг баазазының быжыгаарынга, ажылчы чоннуң амыдырал деңнелиниң бедииринге акы-дуңма чурттар-биле, хамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле Польшаның кайы-даа талага ажыктыг, сырый кады ажылдажылгазының улам калбарыышкыны дузалаан. Социалистиг күрүнелерниң дем каттыштырылгазының быжыг звенозу — Польшаның делегейге ат-алдары база дыка быжыккан.

Ол бүгү — ПКАП-тың кайгамчык улуг ажылының түңнели-дир. Марксизм-ленинизмниң принциптерин ол удуртулга болдуруп, ленинчи СЭКП-ниң, акы-дуңма өске-даа партияларның эң байлак дуржулгазын үргүлчү ажыглап турар.

Бөгүн ПКАП-тың хуреэлелинде 3 ажыг миллион кижи — 1975 чылдың төнчүзүнде турганындан 600 муң кижи хөй бактаап турар. Эрткен чылдарда партияның ажылчын өзээ быжыккан. Польша коммунистерниң 41 ажыг хуузу — шуут бүдүрүлгеде ажылдап турар ажылчыннар. Республиканың аныяк салгакчыларының ортузунда ПКАП-тың аттары чайгылыш чок өзүп турар. Бүгү польша коммунистерниң барык 30 хуузу үжен хар четпээн назылыг.

Кайгамчык чараш Варшаваның бөгүн эң хүндүлүг аалчылары — ПКАП-тың VIII съездизиниң делегаттары. Олар — барык 2 муң. Олар — янзы-бүрү салым-чолдуг, профессиялыг, характерлиглер. Ынчанмыже ниити чүүлдери хөй. Олар шупту — социализм болгаш тайбың дээш, марксизм-ленинизм идеяларының тиилелгези дээш бузурелдиг демисельчилер-дир.

Оларның бирээзи — «Катовице» дээр металлургия комбинадының прокат станының улуг оператору Рудольф Сосница. Сосница 40 хар ам-даа четпээн, ынчалза-даа оон мөге ажылчын холдары-биле кылдынган чүүлдер эвээш эвес. 20 харлыындан эгелээш ол бодунуң салым-чолун кан шуткуур бүдүрүлге-биле холбаштырган, а коммунистиң бедик адын ол он ажыг чыл алдарлыы-биле эдилеп келген.

Бодунуң күш-ажылчы намдарын ол «Костюшко» комбинатка эгелээн. Польша металлургиязының кайгамчык улуг «Катовице» комбинады ажыглалга кире бээрге, олче ажылдап чорударын начальниктеринден ол дилээн. Эң чаа техника-биле бодун шенеп көөрүн күзээни ол.

— Баштай «Азовсталь» заводка барып, совет өөрүмче баар ужурга таварышкан мен — деп, Р. Сосница чугаалап орар.— Оортан үнелиг дуржулганы, металлургтуң мергежилиниң чажыт чүүлдерин шиңгээдип алгаш келген мен. Ол бүгү чүүлдер 1978 чылдың апрельде прокат станын ажыглалга киирип турда шуут дораан херек болган. Бүгү-ле күжүвүстү болгаш билиивисти бербишаан: ийи ээлчегде ажылдап турган бис. Күзээнивисти чедип алган-даа бис. Ам ажылдаашкынның рекордтарын тургузуп тур бис. ПКАП-тың сески съездизиниң бүдүүзүнде бистиң бригадавыс доктааттынган норманы дыка ажырбышаан, ээлчег дургузунда 1300 тонна металлды кылып үндүрген.

Комбинатта ажыл-херектерниң дугайын Р. Сосница изиг-биле, ёзулуг ээ кижиниң ханы сонуургалы-биле чугаалап, комбинадын совет-польша кады ажылдажылганың үре-түңнелдериниң бузурелдиг үлегери чижээ, акы-дуңма ийи чурттуң аразында бузулбас найыралдың демдээ кылдыр адап орар. Партия съездизиниң бүдүүзүнде маңаа юбилейжи, 10 миллион тонна канны эзилдирген. Польшада эзилдирип турар металлдың дөрттүң бир кезээн ам Катовицеде бүдүрүп турар. Ол деңнелди чедип алырынга чүгле үш чыл металлургтарга негеттинген. Катовице комбинадының фирма демдээн ам делегейниң чыл бүрү чүс-чүс муң тонна польша прокатты садып ап турар 13 күрүнези билир. Ниитизи-биле бо дээрге польша индустрияның кан эзилдирерин он чыл дургузунда 12-ден 21 миллион тонна чедир көвүдеткен чугула алыры-дыр.

Коммунистерниң шуулганынга белеткелдиң үезинде бүгү улус чугаалажып көөр кылдыр үндүрген бодунуң съезд мурнунуң тезистеринге Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы оон политиказында кол черни Польшаның Совет Эвилели-биле кады ажылдажылгазынга берип турар деп чарлаан. Польша-совет харылзаалар бодунуң хөгжүлдезиниң шынар талазы-биле чаа үезинче кирген, ол болза ССРЭ-ниң болгаш Польша Улус Республиканың акы-дуңмалышкы улустарының доктаамал быжыгып орар харылзаалары болгаш найыралы-биле тодаргайлаттынып турар.

А. ШАПОВАЛОВ,
СЭТА-ның корр.
Варшава.

АКШ. «Уилмингтоннуң он кижизинден» болгаш «Шарлоттаның үш кижизинден» бүгү буруудадыышкыннарны күш чок болдурар!, «АКШ-та политиктиг бүгү хоругдаттырганнарны хостаар!» деп лозуңнар-биле Нью-Йоркка америк хөй-ниитиниң массалыг митингизи болган. Ону Расалыг болгаш политиктиг истеп сүрүүшкүннерге удур демиселдиң национал эвилели организастап чоруткан.

Митингиниң киржикчилери «Уилмингтоннуң он кижизиниң» удуртукчузу, америк негрлерниң дең эргези дээш мааджырлыг демиселчи Б. Чейвисти митингиниң киржикчилери чылыы-биле уткаан. Ону америк болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң негелдези-биле чоокта чаа хостап үндүрген. «Уилмингтоннуң он кижизин» эрге-чагыргалар хостаан, ынчалза-даа меге суд чорудулгаларынга оларга хамаарыштыр үндүрген чаңгыс-даа буруудадыышкынны күш чок болдурбаан.

ЧУРУКТА: Б. Чейвистиң митингиге чуве чугаалап турары.
В. БОРОДИННИҢ фотозу.

АГРЕССЧИ ПОЛИТИКАНЫ АГАРТЫП БОЛБАС

АКШ-тың агрессчи даштыкы политиктиг угланыышкынын делегейниң улустары шиитпирлиг буруу шаап, дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынын болдурбас дээр оралдажыышкыннарга удурланып турар:

БЕРЛИН

«Сөөк дайын» үезинге дорлуг демдээлиг кыйгылар, «Чөөн чүктен кыжаныышкын» дугайында төнмес-читпестээн хоп-нүгүлдер бодунуң агрессчи политиказын агартырда, өске чурттарның иштики херектеринге америк империализм холгаарлаан турарда Вашингтонга херек-тир деп, «Нойес дойчланд» солун бижээн.

Ол угланыышкын чүгле ССРЭ-ге болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарынга удур угланган эвес, харын боттарының национал болгаш социал хосталгазы дээш демисежип турар улустарга, бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга, бүгү улустарның эрге-ажыктарынга база удур угланган деп ол солун демдеглээн.

СТОКГОЛЬМ

«Дагенс нюхетер» солуннуң кол редактору П. Вестберг мынча деп бижээн. «Нью-Йоркка каш хонганымның болгаш АКШ-тың салдарлыг бөлүктериниң төлээлекчилери-биле ужурашканымның соонда мени ол чуртта тергиидээн дайынзырак хөөннер пат-ла кайгаткан. Нацияны сырый каттыштырар дугайында негелделерни көдүрүп турар болду. Каттышкан Штаттарның кол ролюн катап тургузарының эргежок чугулазының дугайында чугаа ол чурттуң чер болганында чорду». АКШ-та ам болуп турар чүүлдер чөптүг анализтиң болгаш серемчи-хыналмчалыг болур чоруктуң чогунуң дугайында чугаалап турар-дыр деп, ол айыткан.

ХЕЛЬСИНКИ

Вашингтон администрациязының бажыңга Картерниң турарынга боо-чепсекти улам эндерилдир бүдүрериниче чүткүл херек-тир деп, «Кансан уутисет» солун демдеглээн. Чепсегленишкинни дүжүрериниң оруунга ёзулуг базымнарны кылыр деп бүгү-ле оралдажыышкыннарны Картер көөрле хөөн чок сеткил-биле көрүп келген. Боо-чепсекти эндере бүдүрериниң америк пландарынга Финляндияның улузу удурланып турар болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын калбартырының херээнге бүгү чурттар идиг берип үргүлчүлээн турзун дээш туржуп турар дээрзин шиитпирлиг медеглээр үе келген деп, ол солун айыткан.

(СЭТА).

СОЦИНТЕРНИҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНГЕ

ВЕНА. (СЭТА). Социалистиг Интернационалдың конференциязы аңаа болган. Оон ажылынга делегейниң 30 хире чурттарының социал-демократтыг партияларының даргалары болгаш удуртукчу ажылдакчылары киришкен. Делегей байдалының чугула айтырыгларын чугаалажып көрген.

Парлалга конференциязынга чуве чугаалааш, Социнтерниң даргазы, ГСДП-ниң баштыңы В. Брандт делегейниң дүшкүүрлүг чорукунуң чавырлыышкынын үргүлчүлээриниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Ийи талалыг болгаш хөй талалыг чугаалажыышкынны үргүлчүлээри херек база ажыктыг деп санаар бис дээрзин ол чугаалаан. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелерниң төлээлекчилериниң Мадридке болур ужуражыышкынын ылавылалдыы-биле белеткээри эргежок чугула.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарындан өске дээре политика чок. Ол политиканы буурап дүжүрүүшкүнге таварыштырып болбас. Ону улам ынай ханыладыр талазы-биле тодаргай хемчег кылдыр Социнтерн энергетика айтырыгларының талазы-биле Совет Эвилелиниң саналдааны ниити-европейжи конференцияны дүрген чыылдырары дээш демисежип турар. СБК-2 дугайында совет-америк керээни күштүг болдуруп базылаарын болгаш Төп Европага чепсектиг күштерни база боо-чепсекти бот-боттарының кызыгаарының дугайында Венада чугаалажыышкыннарга чедиишкиннерни чедип алыры эргежок чугула.

Оон-биле кады Афганистанда болуушкуннар-биле холбаштыр калчаалыг америк пропаганданың талазынче конференцияның киржикчилери кирген. Конференцияның түңнелдериниң талазы-биле хүлээп алган медегледе чавырлыышкынны уламчылаарының эргежок чугулазының дугайында чугула чүүлдер-биле кады Совет Эвилелиниң политиказының дугайында долузу-биле хажыткан бодалдарга үндезилээн чүүлдерни олар база кииргеннер.

ЧАҢГЫС ЭВИН БЫЖЫГЛААР

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Перунуң чөөн үзелдиг күштериниң чаңгыс эвиниң фронтузунуң программазы антиимпериалистиг, демократтыг шиничилиг болгаш перу ажылчы чоннарның ёзулуг эрге-ажыктарын илередип турар деп «Непсабадшаг» солуннуң корреспондентизинге интервьюзунга Перунуң Компартиязының ТК-зының чиңгине секретары Хорхе Дель Прадо медеглээн.

Фронтуда кирип турар Перунуң Компартиязы, Революстуг социалистиг партия, ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш студентилерниң улусчу фронтузу, 1 ол ышкаш депшилгелиг өске-даа партиялар чурттуң бүгү патриотчу күштерин калбаа-биле каттыштырары дээш демисежип турар деп, Хорхе Дель Прадо онзалап демдеглээн. Чөөн үзелдиг күштерниң чаңгыс эвиниң фронтузу чурттуң бүгү депшилгелиг күштериниң улам ыңай сырый каттыжыышкыны, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга дээштиг социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырып чорудары, ёзулуг улусчу чазакты тургузары дээш демисежип турар.

Чөөн үзелдиг күштерниң чаңгыс эвинге чарылдырыышкынны тургузарын Перуда реакцылыг бөлүктер болгаш америк империализм оралдажып турар. Чуртта ходелип турар янзы-бүрү маоисчи болгаш чөөннээн бөлүктер ук күштерниң эвилелин быжыглаарынга хөй хораны чедирип турар. Олар, чижээлээрге, фронтунуң программазынга, социалистиг чурттар-биле найыралдыг харылзааларны быжыглаарынче база чурттуң хөгжүлдезиниң социалистиг орукче чорудар дээн ол күштерниң угланыышкыннарынга удурланып турар.

ВСР-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Ийи таланың харылзааларын болур чогуур-биле тургузар дугайында сес ай дургузунда боол келген вьетнам-кыдат чугаалажыышкыннар кандыг-даа ылден түңнелди амгы үеге чедир бербээн. Ол дааш харысалга долузу-биле кыдат талага онаажыр деп Пекинде чугаалажыышкыннарда ВСР-ниң чазак делегациязының ында нептереткен медеглелинде айыткан.

Эрткен чылдың февральда ВСР-ге Пекинниң кыпсып үндүрген шериг халдаашкыны буурап дүшкениниң соонда Пекин чугаалажыышкыннар кылырынга чөпшээрежир ужурга таварышкан. Ынчалза-даа кыдат ийи чурттуң кызыгаар чоогунда районнарынга тайбыңны болгаш доктаамал чорукту хандырарынче угланган вьетнам саналдарны чугаалажып көөрүнден ойталап, чугаалажыышкыннарны кара өжегээр соңгаарладып, узамыктыларының тактиказын шилип алган.

Чугаалажыышкыннарны үзеринче угланган политиканы чорудуп тура, Пекин вьетнам-кыдат кызыгаарга дүшкүүрлүг чорукту өскүдерин уламчылаан. 1979 чылдың март айның ортузундан эгелээш амгы үеге чедир кыдат дайынзыраактар ийи чурттуң аразында курлаг чер кызыгаарынга 1500 ажыг боо-чепсектиг чөңгээлээшкинни чорутан, оон түңнелинде Вьетнамның соңгу можуларынга улуг когарадды чедирген. Вьетнамга «чаа кедемче» көргүзерин кыдат эрге-чагыргалар доктаамал кыжаныл, анаа удур бужар бак хоп-мегени үндүрүп турар.

ЧӨҢГЭЭЛЕРНИ БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Индий океан дугайында айтырыг талазы-биле КНО-нуң тускай комитединиң ында эртип турар сессиязының киржикчилериниң дараазында ужуражыышкынны Нью-Йоркка эвес, а Индий океанның чоогунда туруп турар күрүнелерниң бирээзиниң найысылалынга эрттирерин саналдааннар. Ол саналды Москва—Нью-Йорк аразынга үргүлчү ужудуушкунну күүседип турган совет самолётка хамаарыштыр АКШ-тың каржы-дошкун чөңгээлээшкини-биле холбаштыр үндүрген. Америк эрге-чагыргаларының хоойлуга удур хеделиишкиниериниң түңнелинде Аэрофлоттуң самолёдунга Нью-Йоркка чедип келген делегаттарның чамдызы сессияның хуралындан озалдап калган.

КНО-нуң чанында Профэвилелдерниң Бүгү-делегей федерациязының төлээлекчизи Эрнест де Майо мынча дээн: «Аэрофлоттуң самолёдун хүлээп көрбезинге бодунуң хамаарылга чогунуң дугайында америк удуртулганың медегделдери кымны-даа мегелеп шыдавас. Оларга бердинген саттынныкчы профэвилел удуртукчуларын дамчыштыр хеделип тургаш, АКШ-тың эрге-чагыргаларының боттарының сорулгаларын чедип алырын оралдажып турарының баштайгы таварылгазы ол эвес-тир». Вашингтоннуң администрациязы-биле кады ажылдажылганы чорудуп турар профэвилел баштыңнарының хеделиишкини америк профэвилелдерниң бөдүүн кежигүннериниң хөөнүн илеретпейн турар деп, ол онзалап демдеглээн. Аэрофлоттуң самоледу-биле таварылга болза АКШ-ка президент соңгулдаларының чылында бужар бак политиктиг үүлгедиглерниң чаңчыл болган чижээ болур дээрзинге бүзүрелди Э. де Майо илереткен.

АДА-ИЕЛЕРГЕ КИЧЭЭНДИРИГ

(«Истелге» деп шииге хамаарыштыр)

Тываның хөгжүм-шии театрының артистери өвүржүлерге бо удаада Никита Вороновтуң «Истелге» деп чаа шиизин бараалгаттылар.

Шииниң алыс утказы чугула айтырыгларның бирээзи—аныяк салгалдың кижизидилгезинче, ада-иелерниң аңаа хамаарылгазынче угланган. Бо берге болгаш нарын айтырыгны ук шииде канчаар шиитпирлеп турарыл? Шииде болуушкуннарның хөгжүлдези кезек школачыларның хостуг үе-шагын канчаар эрттирип турарындан эгелээр.

Ада-иезиниң холундан үнүп, «өзе берген», школадан оспаксыраар, «шупту чүвени билир», чаңгыс эвес удаа «ажыг суглап» келген бөлүк оолдар эжи Жека Морозовтуң бажыңынга чыглып келирлер. Оолдарның аразында оларның аайынга кирген, бодунуу-биле «чалгаарап чоруур» чаңгыс классчызы Лека Чекина база бар. Жеканың ада-иези—Морозовтар бо удаада база-ла даштыкыже ур хуусаалыг командировкалап чоруй барганнар. Оолдар ону ажыглааш, арагалаашкын организастаар. Оолдарның аажы-чаңы, өг-бүлезинде байдал, харын-даа ада-иезинге оларның кандыг хамаарылгазы, оларны канчаар көрүп чорууру маңаа илерей кээр.

Чайлаш чок болу бээр ужурлуг маргылдаа сөөлүнде барып чогушка чедирер. Үскүлежиишкиниң болу бээр кол чылдагааны оларның аразында өжээннешкек чоруктан-даа эвес, а харын ада-иелерниң оолдарының сеткилинге шагдала «тарып каан үрезинден» дойлуп үнер. Ол чорук Юра Виноградовтуң аажызындан онза илерээр. Ол өөрүнге эттедип алыр. Чогуш болганының соон дарый оолдарның үүлгеткен херээниң истелгези эгелээр. Аңаа Юрийниң иези Ирина Борисовна Виноградова (артист Роза Серен-оол) школа деректору Федор Ильич (артист Владимир Серен-оол) алыс шынны илередир дээш аразында тутчуп үнерлер.

Хамык ужур чүдел дээрге, болган таварылганы кым канчаар көрүп турарында болур. Ада-ие комитединиң даргазы Ирина Борисовна херекти кызыы көрүп, чүгле эттеткен оглу Юрага болчуп, ооң «бурган дег кем чок» оглун эттээн бөлүк хулиганнарны (Саша Зуйков, Бобров) болгаш херекке киришкен Лека Чекинаны доп-дораан кадыг-шыңгыы хемчег алырын школа директорундан негээр.

А школа директору херекти дүвү-далаш-биле эвес, ону хандыр болгаш бүгү тала-биле сайгарып көөрүн оралдажып турар. Пенсияже үнгүжеге четир үжен чылдар иштинде ажылдап каапкан педагог чогуш-содааның аңаа эвес болганын эндевейн турар болгаш хөй черге кандыг-бир кижини буруудадырын бодавайн турар. Ынчангаш ол Ирина Борисовнаның ыйыышкынынга удурланып, херекти бодунуу-биле сайгарарын шиитпирлеп алыр.

Ирина Борисовна база-ла аңаа орбаан. Ооң «истелгези» ону Жека Морозовтуң ада-иезиниң бажыңынга чедирип кээр. Ооң бичии-ле мурнуу чарыында Женяның иези Евгения Николаевна ыраккы командировкадан ээп чанып кээр болгаш оглунуң өөрү Зуйков, Бобров, Лека Чекина олар-биле таныжып алыр. Чедип келгени болгаш оглунуң өөрү-биле таныжып алганы дээш оларга «аас диртири-биле» даштыкы марканың арагазын стол кырынга салып каар. Арага шилиниң бижиин номчуп сонуурган турар душта бажынга кирип келген Ирина Борисовнаны оолдар эскербейн баарлар. Оолдарны немей буруудадыр фактылар тыппайн чораан Ирина Борисовнага ол чорук ёзулуг чемиш болур.

Болуушкуннарның дээди чиглеңнишкини школага директор кабинединге ада-иелерниң чыглып келгенинден эгелээр. Хомудаан, хорадаан, харында оглун базындырып когараан Ирина Борисовна директор-биле сүмелешпейн, ада-ие комитединиң даргазы болур эргезин ажыглап алгаш, үүлгедиг кылып турар оолдарның ада-иелерин дүвү-далаш-биле чыый шаап алыр.

«Бак сагыш башка халдаар» дээн ышкаш, ол чорук Ирина Борисовнаның бодунуң бажынга суг кудар. Чүге дээрге Лека Чекинаның иези Валерия Петровна Ирина Борисовнаның четпес аажы-чаңын сойгалап эгелээр. Ажы-төлүнге болушкан иелер аас былаажып үнерлер. Куруг черге идепкейжип чоруур Ирина Борисовнаның чүве болза-ла чаргы үндүрери, оглу чүнү-даа канчап каарга, аңаа болчуру, кезээде ону агартырып оралдажыры Виноградовага чаңчыл апарган дээрзин Чекина ак-кара чокка сөглээр. Маңаа херек үүлгеткен оолдарның бирээзи Саша Зуйков болган таварылга дугайын, ооң канчап болу бергенин, алыс дөзүн алыр болза, аңаа кым буруулугул дээрзин сеткилиниң ханызындан ажыт-чажыт чокка тө каап илередир.

Оонуу-биле алырга, оглун хирге-чамга дээртпес, оозун эмин эрттир «бурганчыдар» Юрканың иези Ирина Борисовна-даа, оглунга бажың ээледип, чааскаанзырадып турар Жеканың иези Евгения Николаевна олар кайызы-даа буруулуглар. Ол шынап-ла ындыг болуп турар болгаш ийи иени ол чорук бодандырып, оолдуң шүгүмчүлелиниң чөптүг болгаш шынныын миннир ужурга таварыштырар. Ынчангаш болган херектиң алыс үнүп келгени (үнер ужурлуг-даа турганы) ада-иелерниң уругларын шын эвес кижизидип чорааның оргаа болуп, бо хуйде оларның мөзү-бүдүжүнге багай салдарны чедиргени ол деп түңнел-биле шииде болуушкуннарның чештиниишкини доостур.

Ооң-биле чергелештир артистерниң боттарынга онаашкан рольдарын күүседип турарының дугайында каш сөс. Хамыктың мурнунда артист Роза Серен-оолдуң Ирина Борисовна Виноградованың ролюн бүзүреңчиг болгаш чедимчелиг ойнаазының айтыксадым. Черле ынчаш ажы-төлү дээш, оларның кижизидилгези дээш шын, шын эвес-даа турушту ээлеп турза, олар дээш боттарыны-биле сагыш човап чоруур Евгения Николаевна Морозованың болгаш Валерия Петровна Чекинаның рольдарын артистер А. Ширин-оол, Д. Барынмаа олар (ук рольдар шииниң утка, сорулгазынга хамаарыштыр кол черни ээлевейн турар-даа болза) кыска көргүзүглерге бүзүрелдиг-биле ойнап турарлар.

Амыдыралдың нарын айтырыгларын ам-даа чедир угаап билбес, ёзулуг найырал, ынакшыл болгаш бүзүрел деп чүл дээрзин хар-назынының хиреи-биле билип чоруур чаңгыс классчыларның рольдарын аныяк артистер А. Ондар, И. Лопсан болгаш А. Ооржак олар көрүкчүлерге билдилиг-биле дамчыдып шыдааннар.

Ооң-биле кады бир тээ кижизидилгениң нарын, берге айтырыы тургустунуп турар чүве болганда, кажан шиини уругларга көргүзүп турар үеде, чамдык сцена-көргүзүглерни режиссёрнуң талазындан (Людмила Бузина) чогаадыкчы ёзу-биле ам-даа эде көрүп, хоюглаап болза эки деп күзел бар. Чижээлээрге, Бобровтуң арага садып эккеп турар үези. Ооң черле айбыга барып, арага садарынга чаңчыга бергениң көргүзери шынна ыйнаан, ынчалза-даа араганың дараазында шилиң соңгу харманындан ушта соп кээп, агаарга тырыкылай зарак стол кырынга аянныы-биле салып каап турары, азы ону ыяап-ла ынчаар күүседири ындыг кончуг чугула бе?

Болуп турар чүүлдүң утказын көрүкчүге чедиреrde, кандыг-бир кылдыныгның чүгле көрүштүүн сүрери, ону эмин эрттир аянчыдары ындыг-ла албан эвес болгу дег.

Уран чүүлдүң кандыг-даа жанры боду тускай хоойлулуг дээрзи билдиигир. Чогум-на ынчангаш уран чүүлдүң хуулгаазын аргаларын бичии көрүкчүнүң сеткил-сагыжынга, психологиязынга таарыштыр, чогаадыкчы ажыглаары эргежок чугула деп бодал бар.

Кижизидилгениң айтырыынга өг-бүле, школа болгаш хой-ниити кол чугула рольду ойнап турар болгай. Ооң иштинде школа назылыг элээди уругларның амыдыралче баштайгы базымы өг-бүлезинден эгелээр, үе-шагының хөй кезии өг-бүлезинге эртер. Ынчангаш ада-иелерниң ажы-төлүнүң кижизидилгезинге харысалгазы улуг дээрзин «Истелгениң» алыс утказы база катап бадыткап турар.

Ч. ЧАП.

ЧАШТАРНЫҢ УРАН КӨРГҮЗҮГЛЕРИ

Найысылал Кызылдың ясли-садиктериниң бичии чаштары, өөреникчилер эрткен 1979, Уруглар чылында болгулаан бот-тывынгыр уран чүүл фестивальдарының көрүлделериниң доктаамал киржикчилери боол келгилээн. Олар ам В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур юбилейинге тураскаадып, ол улуг байырлалды эки уткуур дээш белеткелди бо хүннерде эгелей бергеннер.

Эрткен чылын бөлүп эрткен эмчилерниң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге республика эмнелгезиниң ажылдакчыларының уруглары идепкейлиг киришкеннер. Бо чылын олар көрүлдеге база катап киржир дээш шудургу белеткенип турарлар.

ЧУРУКТАРДА: уругларның «Хөглүг ноталар» деп ансамбли белеткел үезинде, татар танцыны школачыларның күүседип турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ДЕТКИП, ШИИТПИРЛЕЗЕ

СЭКП Тожу райкому болгаш райкүүском район бюджединден 20 ажыг муң рубльди кирииштирип тургаш, район төвүнүң спортчуларының болгаш аныяктарының киржилгези-биле Тоора-Хем суурда 5 өрээл делгем, чырык спорт бажыңын ажыл-агыйжы арга-биле 1977—78 чылдарда тудуп дооскаш, ажыглап эгелээни улуг өөрүнчүг болуушкун болур.

Районнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы К. Даш-оолдуң кызымак-тывынгыр чоруу-биле ында элээн хөй спорт херекселдери чаартынган болгаш бильярд, шыдыраа өрээлдери, ийи теннис столу спортчуларга бараан болуп, чоннуң хостуг үезин эрттирер чери апарган.

Ынчалза-даа ол спорт бажыңның республиканың күш-культура болгаш спорт комитеди мынчага чедир янзы-бүрү чылдагааннар-биле балансыга хүлээп албаны-биле, ук бажыңның инструктор - организаторунуң штадын тургузары шиитпирлеттинмээни - биле эки эгелээшкин, тудуп белеткеп каан эптиг, делгем, чырык бажың ээнзирел туруп берген.

Ук бажыңның ажылын эки организастаар чүве болза, чүгле бильярд, теннис столдарынга өртектиг ойнаанындан кирер акша-хереңги чүгле от, чырыткы төлээринге, инструктор-организаторнуң ажыл төлевиринге хамаан чок, немелде ат-херексел садарынга, септелгеге бензин четчир акша-хөреңгини чыып ап болур.

Чаа спорт бажыңның чанында стадионну чаартып септээн, ооң чанында тускай сесерликти тургускаш, ында ногаан ыяштарны тарып олурткулаан, шалалыг делгем волейбол шөлүн база кылып каан.

Бо хире эки эгелээшкинни херекке албайн, ону шиитпирлээрин саададыр чорукту соксадыр үе келген боор.

В. ТАМДЫН-ООЛ.
персоналдыг пенсионер.

ОЛИМПИАДАГА КИРЖИР ДЭЭШ

Мельбурнга (Австралия) эрткен делегей маргылдаазынга 10 муң метрге чадаг чарышка делегей рекордсмени Кения чурттуг Генри Роно ол хемчээлди 27 минута 31,68 секундада маңнап эрткен. Ол аңаа бодунуң-на тургусканы делегейниң дөрт рекордунуң бирээзин чаартыр сорулгалыг турган. Ынчалза-даа маңгыр кеңий-биле чаржалажыр кижи чогундан, чидиг демисел үнмээн болгаш ол сагыжынга чедир дүрген маңнап шыдаваан. Ол хиреде-ле ооң көргүскен түңнели чиик атлетиканың төөгүзүнге чарыштың ол хевириниң бешки көргүзүү бооп кирген. Ийиги черни ээлээн австрали Билли Скотт бодунуң чуртунуң рекордун тургускан —27 минута 46,71 секунда.

Маргылдаа соонда Роно мынча дээн: «Чаңа бергеш Москва Олимпиадазынга шудургу белеткелди уламчылаар мен. Аңаа чедиишкинниг болуру — мээң сорулгам».

(СЭТА-ның корр.).

БАЙЫР ЧЕДИРГЕННЕР

Моңгуш Идээжең кыжын, чайын Актың Баян-Кол бажында чурттап чоруур. Ол «Барлык» совхозта сарлык малдап, мурнакчыларның одуруунда санадып келген.

Барыын-Хемчик районнуң өске бүгү черлеринде дег, бо чылын Ак девискээрлеринде хар кылын дүшкен. Ооң уламындан чамдык аалдар кыштагларындан ишкээр хем унунче көшкүлээн. Ээн калган черлер Улуг-Ак, Мунгаш-Ак, Баян-Кол ынчаар хеңертен өөр бөрүлер көвүдеп, ниитиниң болгаш чурттакчы чоннуң малынга хора чедирип эгелээн.

Моңгуш Идээжең сарлык кадарар ээлчээн эрттирип кааш, бир-ле эртен аалынче Баян-Колду куду чортуп олурган. Хемниң куду беш бөрү ийи эликти сывыртап баткан исти ол көрүп каан. «Хы, кончуг дайзыннар аңнарны тудуп чиген-дир» деп боданып, аңнарга хомудап чораан. Оларны истээрге бөрүлер эликтерни бичии хемниң дожунче-ле чыгааны хөй болган. Ис-биле бар-ла чыткаш баштайгы аалдың чоогунга келирге, бөрүлер оъттап чораан инекке таварышкаш, ооң бирээни чип каан болган.

Хоочун аңчының бажынга, «дайзыннарны сүрүп, ойлатпааже хоржок-тур» деп бодал кирген.

Беш-аалды хондур ээлчег эрттирип, уйгу-дыш чок могазадаа бөрүлерни аглап, сывыртаары-биле ол кожазында аалдың болгаш аалының улустарын эвилелдепкеш, чорупкан. Черни эки билир аңчы араатаннарны сегиртиптерге кайнаар базарын баш удур угаазылап, ол угта олуруп алган. Даңны атсы улуг инек «дойлаан» бөрүлер ол чүктен маңнажып үнген. Аңчы М. Идээжеңниң олурган черинче бөрүлерниң бирээзи маңнап олурган. Аңчы ону чыттыр адып каан. Арткаңнарындан база бирээни ол сывыртап тургаш өлүрген. Оларны соярга бирээзи боос, беш оолдуг болган.

Совхозтуң удуртукчулары, ылаңгыя сарлыкчылар аңчы эжи, мурнакчы сарлыкчы Моңгуш Идээжеңге байыр чедиргеннер.

Х. МОНГУШ.

Сонуургактарга

XI ВЕКТИҢ КУДУМЧУЗУ

Луцк хоорайның эң хайым болгаш чараш кудумчуларының бирээзи — Аныяктар кудумчузун эдерер болзуңарза... XI векче силерни киире бээр. Ол Эрги хоорайны төөгү-архитектураның камгалалдыг чери кылдыр чарлаан.

Ооң төвүнде камгалал уран чүүлүнүң эртинези шивээ бар, ында чаартылга ажылдары чоокта доозулган. Дээвиирлиг галерея-биле түдүштүрген күчүлүг үш суурга муңгаш үш-булуңчук апарган. Иштинде кадыр чаданы дамчып экскурсантылар эң-не бедик Въездная суургазынче үне бээр. 28 метр ол бедиктен камгалалдыг хоорайның ниити хевири, адыш иштинде дег, тода көстүр. Кызаа кудумчулар улуг сай даштарындан эптеп кылган шөлге уткужуп келир. Ол шивээ шөлү төөгүнүң дыка хөй болуушкуннарының херечизи болган. Северин Наливайко баштаан тура халышкан тараачыннарның отрядтары моон эртип турган. Бо шөлге Луцкиниң антифашист чажыт ажылдакчыларының удуртукчузу, орус улустуң алдарлыг уруу Паша Савельеваны гитлержилер диригге өрттедип өлүрген. Коргуш чок патриотту шаажылаан черде ооң хүлер тураскаалын тургускан.

Эрги хоорайда шинчилел болгаш чаартылга ажылдары үргүлчүлевишаан. Ам шивээ адаанда хөй адыр оруктуг системазын шинчилеп турар.

В. ЛАВРЕНИК,
Е. ПАРИИСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

Луцк.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга оваагай өскерлиишкин чок агаар болур. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы хүндүс 23—28 градус, Кызылга 25—27 градус соок болур.

Редактор **В. С. ШАРАВИИ**

КИНО

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Элээди оглу»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Черлик барыын чүкте»** 10.50, 14.00, **«Савойяны оорлааны»** 9.00, 12.10, 15.20, **«Мени кагба, Амира!»** 17.10 18.55, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Школа валызы»** 11.00, 13.00, 15.00, **«Эрги хевириниң комедиязы»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Киночыындыы»** 10.30, 12.00, **«Төрээн чуртум сактып тур мен»** 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Тайга тоожузу»** 9.30, 11.20, 13.10 16.30, 18.30, 20.50, **«Иван Пырьев»** 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Кызыл чечекчигеш»** 9.10, 12.10, **«Тоол чурттап чораан»** 10.40, 15.00, **«Элээди оглу»** 16.30, 18.15, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Мени кагба, Амира!»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Эрги хевириниң комедиязы»** 14.30, 16.20, 18.10 20.00 шактарда.

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНЗА-ДАА

Шимчээшкинниң айыыл чогу дээш

Республиканың Сельхозтехника күркомитединиң автотранспорт бүдүрүлгелеринде орук-транспорт озал-ондаан болдурбазынче угланган тодаргай хемчеглер алдынып турар. Орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле албанны тургускан, оларга чеди автомашинаны бижыглаан, үш тускай булуңну дерээн. Эрткен чылын орук шимчээшкиннериниң дүрүмнеринге хамаарыштыр 68 кино-фильмни көргүскен, чолаачыларның профессионал билиин бедидер сорулгалыг конкурстарны доктаамал организастап турган. Бүдүрүлгелерде ажылдап турар аныяк чолаачыларның мергежилин бедидеринче чугула кичээнгей угланган. Арга-дуржулгазы бедик чолаачыларда 35 аныяктарны бижыглаан.

Транспорт озал-ондаан болдурбас талазы-биле ап чоруткан чамдык тодаргай хемчеглерниң түңнелинде автотранспорт бүдүрүлгелеринде орук-транспорт озал-ондаа ооң мурнунда чылга деңнээрге, 1979 чылда он хуу эвээжээн. Ындыг-даа болза чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар ам-даа бар.

Автоорукгарга болуп турар транспорт озал-ондааның хөй кезии транспортту ээрик башкарып чораан чолаачыларның буруузу-биле база шимчээшкинниң дүрүмнерин кордунген чижек норманы улгаттырганындан болуп турар. Сельхозтехника күркомитединиң бүдүрүлгелериниң чолаачыларының талазындан эрткен чылда болгулаан озал-ондактың чаарбизи транспортту ээрик башкарып чораан чолаачыларның буруузу-биле болган, транспорттуң чорууруну дүргениң улгаттырганындан — чаарби үш озал-ондак санаттынып турар. Аңаа хамаарыштыр ийи чижек. М. Поляков автомашинаны ээрик башкарып чорааш, ону удур кел чораан мотоцикл-биле үскүлештирген. «Трансельхозтехниканың» Чадаанада транспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы В. Моңгуш ГАЗ-53 маркалыг машинаның чоруурун дүргедеткеш, ону аңдарган. Мындыг янзылыг таварылгалар эвээш эвес.

Автоорукгарга транспорт озал-ондаан болдурбайн барып болур. Ол сорулга-биле бүдүрүлгелерниң удуртукчулары, гараж эргелекчилери, механиктер чолаачылар ортузунга кижизидилге, тайылбыр ажылын улам күштелдирип, негелдеге дүүштүр тургузар ужурлуг. Чолаачыларның рейсче үнерин, ооң келгенин доктаамал хайгааралга алган турары чугула. Ооң-биле кады рейсче үнер транспорттуң техниктиг байдалының хыналдазын механик хүнүң-не чорудар херек.

Сельхозтехника күркомитединиң бүдүрүлгелеринде транспорт озал-ондаан болдурбазынче угланган ажыл багай эвес тургустунган. Ынчангаш кылдынган ажылдарны бижыглавышаан, чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыгларны негелдеге дүүштүр шыңгыы көөрү чугула.

И. ОЛДЫРЕВ.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң төвү Эрги-Барлык суурга Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң аныяктары болгаш 9 — 10 класстарының оолдар, уруглар командалары баскетболга, волейболга эш хуузунуң спортчу ужуражыышкынын эрттиргеннер.

«Хемчик» совхозтуң комсомол организациязының секретары байырлыг байдалга чыскаалган маргылдааның киржикчилеринге совхозта аныяктарның болгаш школачыларның спортчу чедиишкиннерлиг болурун күзевишаан, ону бүгү талалыг сайзырадыр дээш ап чорудуп турар хемчеглерниң дугайында кыска чугаалаан.

— Бо 1980 чыл спорт, күш-культура талазы-биле онзагай чыл. Москвага Олимпий оюннары эртер. Ооң ажыттынарынга чедир 100 ажыг хонук арткан. Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдааларны аңаа тураскаадып эрттирер бис. Аныяктарның-даа, улуг-даа кижилерниң хостуг шагын чеп ажыглаарынга, күш-дамырын сайзырадырынга кол чүүл — спортчу оюннар, маргылдаалар дээрзи билдингир. Бистиң спортчу ужуражыышкыннарывыс, маргылдааларывыс хөй чыл дургузунда үргүлчүлеп келген. Ону ам-даа уламчылаар бис. Силерге ыяап-ла аалдап чедер бис. Бөгүнгү ужуражыышкынга силерге спортчу чедиишкиннерни күзедивис — деп, ол чугаалады.

Школаның делгем спорт залынга баштай ийи совхозтуң оолдар командалары волейболга күжүн шенешкейнер. Маңаа «Тээли» совхозтуң оолдары аваангыр-кашпагай ойнап, янзы-бүрү аргаларны хөйү-биле ажыглап, сетка кырынга блоктарны шын салып тургаш, удурланыкчызын 2:1 санга уткаш, тиилээн. А баскетболга чидиг демиселдиң түңнелинде аалчылар бүгү бар арга-дуржулгазын ажыглап турган, эрги-барлыкчыларны база удуп алган.

Дараазында «Хемчик» совхозтуң уруглар командазы баскетболга, волейболга-даа тээлижилерни 2:0 саннарга чиигн-биле удуп алганнар. Тээли ортумак школазының оолдар командазы Эрги-Барлык ортумак школазының командазынга баскетболга-даа, волейболга-даа чедимче чок ойнап тургаш, уттурганнар.

Уруглар аразынга Тээли школазының өөреникчилери бир демниг, найыралдыг ойнааш, спорттуң бо ийи хевириниң кайызынга-даа тиилелгени бүзүрелдиг чедип ап шыдааннар.

Эш-хуузунуң бо спортчу ужуражыышкыны ниитизи-биле дең түңнелдиг боор доозулган. Удаа-дараа күштүг кагыышкыннар кылып, «аарыкчыларны» адыш часкады бээр аалчы-ойнакчыларны демдеглевес арга чок. Оларга тээлижилерден Олег Хертек, Мерген Соруш, Игорь Хертек, Айлаң Хураган-оол олар хамааржыр.

Бистиң совхозтуң аныяктарының оолдар, уруглар база 9 — 10 класстарының оолдар, уруглар командалары бай-тайгажыларже аалдап баары-биле волейболга, баскетболга белеткелди эгелей берген.

О. АКААЖЫК,
Эрги-Барлык суур.

Теле Видение

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе»**. Информастыг программа. 10.40 —**«Зарядкага чыскаалыңар!»**. 11.00 — **«Будильник»**. 11.30 — **«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!»**. 12.30 — **«Кадыкшыл»**. Эртем-тайылбырлалдыг программа. 13.15 — **«Эртенги почта»**. Музыкалыг программа. 13.45 — **«Совет Эвилелинде»**. Киножурнал. 14.00 — **«Кодээге дамчыдылга»**. 15.00 — **«Музыкалыг киоск»**. 15.30 — **«Мөңге кыжы»**. Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы — **«Ээп келгени»**. 16.45 — **«Амыдыралче путевка»** деп бөлүктен документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү: **«Эгези»**. 17.30 — **«Кино аян-чоруктар клуву»**. 18.30 — **Бөгүн—Аэрофлот хүнү**. 18.45— **«Силерниң чагааларыңар-биле»**. 19.30 — **«Делегей байдалы»**. 20.15 — **«Ойцовта куда»**. К. Крупинскийниң болгаш Ю. Дамсениң музыказынга балет. Варшаваның Улуг театрының шиизи. 22.55 — **«Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында»**. 21.05 — **«Экранда —кинокомедия»**. **«Чоруу бүдүнгүр джентльменнер»**. Уран-чечен фильм. 22.30 — **«Үе»**. Информастыг программа. 23.05—00.15 —Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, ССРЭ-ниң улустуң артизи композитор Д. К. Кабалевскийниң 75 харлаанынга тураскааган концерт. Москваның Күрүнениң П. И. Чайковский аттыг консерваториязының Улуг залындан дамчыдылга.

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — **«Орус музей»**. Документалдыг фильм. 18.30 — Телемедээлер. 18.45 — **«Улусчу контроль»**. Дамчыдылга. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — Чарлалдар. 19.30 — **«Карантин»**. Уран-чечен фильм. 20.55 — **«Фитиль»**. Сатириктиг киножурнал. 21.05 — 23.00 — **«Аршин Мал-Алан»**. Республиканың хөгжүм-шии театрының шиизи.

«Тыва тудуг» трестиң өөредилге комбинады конструкциялар эптекчизи-дашчы, штукатур-малярның тускай эртемнинге өөредири-биле өөреникчилер хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы 4 ай, ооң соонда дооскаңнарны Кызыл хоорайда трестиң тудуг салбырларынче чорудар.

Өөредилге 1980 чылдың февраль 25-те эгелээр.

Өөренип турар үезинде айда 75 рубль хемчээлдиг стипендия төлээр. Өске хоорай чурттугларга чаагайжыды туткан ниитиниң чуртталга бажыңын бээр.

Кирерин күзээннер дараазында документилиг болур: директорга билдириишкин, паспорт, шериг биледи азы киир бижиткен херечилел, күш-ажыл дептери.

Айтырыгны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу 76, Телефоннар: 2-27-02, 2-32-83.**

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35 партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13 пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54 кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41 бухгалтерияның 2-12-45 солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар

Тираж 17865. Чагыг № 70.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00714.